Z. P. O. K.
WYDZIAŁ WYCHOWANIA
POLITYCZNO - OBYWATELSKIEGO

PRACA ŚWIETLICOWA

INSTRUKCJA DLA ŚWIETLIC Z. P. O. K.

III

WYDAWNICTWO WYDZIAŁU PRASOWEGO
1934

Z. P. O. K.
WYDZIAŁ WYCHOWANIA
POLITYCZNO - OBYWATELSKIEGO

PRACA ŚWIETLICOWA

INSTRUKCJA DLA ŚWIETLIC
Z. P. O. K.

III

WYDAWNICTWO WYDZIAŁU PRASOWEGO
1 9 3 4

Zakłady Graficzne i Składy Materjałów Piśmiennych
W. Maślankiewicz i F. Jabczyński
Warszawa, Nowogrodzka 17, tel. 8.29-66

WSTĘP

Wśród różnych metod pracy wychowawczo-społecznej, w ostatnich latach, na plan pierwszy wysuwać się zaczyna Świetlica, jako metoda pracy, posiadająca pierwszorzędne wartości wychowawcze, dająca możność oddziaływania równocześnie na umysł, uczucie i wolę jednostki, rozwijająca pełnię jej osobowości, a jednocześnie przygotowująca ją do życia społecznego i do odegrania w niem czynnej roli.

To też jasną i zrozumiałą jest rzeczą, że Związek Pracy Obywatelskiej Kobiet, dążąc do wychowania świadomego i twórczego obywatela, pragnie gorąco, aby wszystkie jego Oddziały zainteresowały się metodą pracy świetlicowej i dążyły do zrealizowania jej na swych terenach.

Ponieważ termin „Świetlica" był dotychczas dość dowolnie i nierzadko błędnie używany, musimy przeto zacząć od określenia:

Co będziemy nazywali Świetlicą:

Ani herbaciarnia, do której przychodzi się jedynie na posiłek, ani klub, przez który

przepływa tłum ludzi, ani lokal, w którym się ludzie zbierają na zabawę lub naukę — nie jest Świetlicą.

Świetlica — jest to grupa osób, bliskich sobie wiekiem i poziomem umysłowym, które zrzeszają się w celu wzajemnego dopomagania sobie do osiągnięcia możliwie najpełniejszego rozwoju indywidualnego, oraz wdrożenia się do metod zgodnej i radosnej współpracy.

Celowi temu służą:

a) kulturalna rozrywka towarzyska,

b) wspólna praca w dowolnie obranych kierunkach,

c) uświadomienie i wyrobienie społeczno-obywatelskie.

Wartość Świetlicy zależy od stopnia zbratania się członków zespołu pod hasłem wspólnej odpowiedzialności, wzajemnej sympatji i dobrej woli służenia całej grupie własnym dorobkiem duchowym.

Z powyższego określenia wynikają bezpośrednio wnioski następujące:

1) Świetlica nie może być terenem walk, ani agitacyj politycznych;

2) Wszystkie formy pracy w Świetlicy (fizycznej, umysłowej, artystycznej) podporządkować należy wyżej wymienionym postulatom wychowawczym.

1.

ŚWIETLICE Z. P. O. K., ICH CELE I ZADANIA.

Głównem zadaniem świetlic Z. P. O. K. jest wychować bierny dotychczas i mało uświadomiony ogół dziewcząt i kobiet na rozumne, lojalne i czynne obywatelki.

W tym celu Świetlice:

a) zwalczają rozgoryczenie i depresję, spowodowaną bezrobociem i ciężkiemi warunkami bytu. Jako środki ku temu służą: 1) pogodny nastrój Świetlicy i dostarczanie odpowiedniej rozrywki; 2) nauka fachu, mogąca dopomóc znalezieniu pracy; 3) dostarczanie zajmującej lektury.

b) wdrażają do poszanowania pracy: 1) przez zwiedzanie ośrodków i warsztatów pracy, 2) przez pogadanki i lekturę, 3) przedewszystkiem przez samą pracę na terenie Świetlicy.

c) budzą poczucie jedności i solidarności z Państwem polskiem, odpowiedzialność za jego rozwój i pomyślność, oraz obowiązek czynnej postawy wobec zagadnień życia. W związku z tem potrzebne jest uświado-

mienie o pracach, dokonywujących się na terenie Państwa, o przejawach jego rozwoju i postępu, o trudnościach, z jakiemi ono walczy, wreszcie o terenach współpracy międzynarodowej.

d) rozwijają poczucie sprawiedliwości i życzliwości względem każdego człowieka, w szczególności zaś względem współobywateli Państwa Polskiego wszelkich wyznań i wszelkich narodowości.

2.

WYCHOWANIE PAŃSTWOWO OBYWATELSKIE W ŚWIETLICACH.

Konieczność wychowania państwowo - obywatelskiego

Warunki współczesnego życia naszego Narodu i Państwa dyktują nam konieczność wychowania państwowo-obywatelskiego mas społeczeństwa.

Długość granic i słaba ich z natury obronność, sąsiedzi najbliżsi, wymagający stałej czujności, młodość Państwa (15 lat istnienia), chwila osobliwa kataklizmów politycznych, społecznych, gospodarczych, jaką cały świat przeżywa, wreszcie struktura narodowościowa Państwa, wykazująca 30.9% mniejszości narodowych — to czynniki naszego położenia w przestrzeni i czasie, mieszczące w sobie nakaz wyrobienia w Polaku obywatela, który niebywale trudne warunki życia państwowego pokona niebywale wielkim wysiłkiem.

Przeszłość Polski przedrozbiorowej nie wykształciła w masach społecznych typu dobrego obywatela.

Na przeszkodzie ku temu stał wybujały polski indywidualizm, zaznaczający się z jednej strony cudami bohaterstwa — z drugiej jednakże dowodami bezprzykładnego warcholstwa.

Niewola, z natury swej, była złą szkołą obywatelskiego życia, nie dając mu naturalnego podłoża: stosunku obywatela do Państwa.

Konsekwencją tych wszystkich przesłanek jest współczesny brak w masach społecznych obywatela tej miary i tego typu, którego wartość równoważyłaby trudności życia państwowego, koniecznością zaś, wynikającą z takiego stanu rzeczy nawiązywanie i utrzymywanie kontaktu duchowego między obywatelem a Państwem, zespalanie jego ideału jednostkowego z ideałem zbiorowym: Państwem—słowem, wychowywanie twórczego, świadomego swych obowiązków obywatela.

Świetlica, jako jeden z najważniejszych współczesnych terenów wychowania *mas społecznych, musi podjąć się realizacji* tych zadań.

Trudności nakreślenia programu i realizacji wychowania państwowo-obywatelskiego w Świetlicach.

Nakreślenie dróg tej pracy—to zagadnienie niełatwe, trudniejsze od problemu wychowania państwowo-obywatelskiego w szkole, zarówno ze względu na wielką rozpiętość wieku jak i na jeszcze większą różnolitość poziomu intelektualnego. Dlatego niniejsze uwagi mogą być jedynie traktowane, jako wstęp do właściwej pracy nad programem wychowania państwowo-obywatelskiego w Świetlicach.

Cele wychowania państwowo - obywatelskiego w świetlicach wytyczna, z jednej strony, pierwszy artykuł naszej nowej Kon-

Cel wychowania państwowo-obywatelskiego w Świetlicach.

stytucji, z drugiej zaś ujęcie celu wychowania w Ustawie o ustroju szkolnictwa.

Artykuł pierwszy nowej Konstytucji mówi: „Państwo Polskie jest wspólnem dobrem wszystkich jego obywateli. Wskrzeszone walką i ofiarą najlepszych swoich synów, ma być przekazywane w spadku dziejowym z pokolenia w pokolenie. Każde pokolenie obowiązane jest wysiłkiem własnym wzmóc siłę i potęgę Państwa. Za spełnienie tego obowiązku odpowiada przed potomnością swoim honorem i swojem imieniem".

Wstęp do Ustawy o ustroju szkolnictwa jako cel wychowania stawia: „wychowanie świadomego swych obowiązków, twórczego obywatela".

Uzasadnienie zaś Ustawy w jej tekście, przedstawionym Sejmowi, zawiera rozwinięcie tego celu jako „wychowanie pracownika dumnego z pracy, jaką wykonuje, ażeby ona była na najmniejszym odcinku życia zawodowego pełnowartościową dla Państwa".
Realizacja programu, wytyczonego powyższem określeniem stosunku obywatela do Państwa, jest zadaniem wychowania państwowo-obywatelskiego wogóle — wobec czego jest również celem wychowania państwowo-obywatelskiego w Świetlicach.

Mamy tedy wychować w Świetlicy obywatela, któryby rozumiał wartość Państwa Polskiego, znał dokładnie warunki życia państwowego, miał świadomość, iż celem jego życia jest twórczym, własnym wysiłkiem wzmagać siłę i potęgę Państwa odczuwał swoją za spełnienie tego obowiązku odpowiedzialność przed potomnością — któryby wreszcie oceniał ciężar gatunkowy pojęcia honoru i dobrego imienia, a w konsekwencji tego stale, świadomie i dobrowolnie podporządkowywał interes jednostki interesowi Państwa.

Podstawą wychowania państwowo-obywatelskiego jest kształcenie charakteru

Warunkiem jednakże podstawowym wychowania dobrego obywatela jest wartość moralna człowieka.

Musimy dążyć do wyrobienia w uczestnikach naszych Świetlic, w szczególności—w młodzieży, bezwzględnej prawości, odwagi cywilnej, poczucia odpowiedzialności jednostkowej i zbiorowej, tudzież poszanowania godności ludzkiej.

Przechodząc do właściwego zagadnienia wychowania państwowo - obywatelskiego w Świetlicach uwzględnić musimy zarówno w nakreśleniu programu jak i w jego realizacji, jakie elementy: poznawcze, emocjonalne i aktywne, składające się na:

wiedzę obywatelską
postawę obywatelską
postępowanie obywatelskie*)

---

*) Terminy szcześliwie dobrane i użyte przez p. posłankę Ludwikę Wolską w broszurce: „Wychewanie państwowo-obywatelskie w orgonizacjach społecznych" Warszawa 1934 r.

Elementy wychowania państwowo-obywatelskiego.

Udzielanie szerokim masom społeczeństwa wiedzy obywatelskiej jest zagadnieniem bardzo ważnem. Centralne problemy życia państwowego są *zawiłe i trudne i* dlatego niezrozumiałe dla przeciętnego obywatela. Zadaniem wiedzy obywatelskiej jest zbliżyć i wyjaśnić obywatelowi te zagadnienia, przedstawiając mu teraźniejszość i przeszłość, terytorjum Państwa i jego ludność, ustrój polityczny, strukturę społeczną, życie gospodarcze i kulturalne. Oczywiście, iż wiedza obywatelska sama nie stworzy dobrego obywatela, ale wydatnie pomaga w jego wychowaniu, dając mu to, co nazywamy wykształceniem politycznem.

Postawa obywatelska — to stosunek obywatela do Państwa, wyrażający się w stopniu poczucia odpowiedzialności obywatelskiej za sprawy Państwa.

Z poczucia odpowiedzialności obywatelskiej wynika świadome postępowanie obywatelskie: spełnianie obowiązków obywatelskich, podporządkowywanie interesu indywidualnego i grupowego interesowi Państwa, ofiarny wysiłek na rzecz jego siły i potęgi.

Sposób i zakres stosowania tych trzech elementów wychowania państwowo-obywatelskiego wymaga uwzględnienia psychiki młodzieży, z którą w Świetlicach mamy do czynienia. Z tego powodu omawianie dróg wychowania państwowo-obywatelskiego musimy z konieczności ująć w ramy podziału Świetlic na typy, według wieku Świetliczan.

3.

TYPY ŚWIETLIC.

Ze względów psychologiczno-wychowawczych świetlice Z.P.O.K. dzielą się na:

1) Świetlice dla młodocianych w wieku od 14 do 18 lat.

2) Świetlice dla młodzieży od 18 do 23 lat.

3) Świetlice dla dorosłych, powyżej 23 lat.

UWAGA: Podane tu granice wieku nie muszą być ściśle przestrzegane; nieraz 17-letnia dziewczynka bywa duchowo i życiowo dojrzalszą od swej 18-letniej koleżanki; — nieraz 20-letnia młodziutka matka jest starszą i bardziej zmęczoną od 23-letniej, swobodniej i beztroskiej dziewczyny; intuicja kierownictwa, oraz świadomie skierowana wola samych świetliczanek stanowią najbardziej niezawodne kryterjum podziału na zespoły.

1) Świetlice dla młodocianych mogą być bądź wyłącznie dla dziewcząt, bądź koedukacyjne, zależnie od warunków miejscowych oraz sposobu rekrutacji.

A więc, jeśli Świetlica rekrutuje się z absolwentów koedukacyjnych szkół powszechnych, siłą rzeczy łatwiej będzie w dalszym ciągu zachować koedukację, niżeli eliminować ze Świetlicy młodzież meską, związaną z resztą zespołu węzłami koleżeństwa szkolnego; natomiast wyłącznie dziewczęcemi mogą i muszą pozostać Świetlice, rekrutujące się ze szkół powszechnych żeńskich, oraz świetlice dla młodocianych bezrobotnych, związane ściśle z nauką fachu. W wypadku, gdy warunki miejscowe nie narzucają z góry koedukacji, należy raczej w Świe-

tlicach dla młodocianych skupiać same dziewczęta. Zalecanie tego typu świetlic tłumaczy się po 1) wyjątkowo trudnym pod względem wychowawczym okresem dojrzewania płciowego, po 2) faktem, że o młodzież męską w wieku 14—18 lat troszczy się wiele organizacyj, podczas gdy dziewczęta, po ukończeniu szkoły powszechnej pozostają przeważnie bez opieki. Szczególną opieką otoczyć należy dziewczęta bezrobotne.

2) Świetlice dla młodzieży w wieku 18 23 lat powinny być, o ile da się to uskutecznić, koedukacyjne, aby w nich młodzież uczyła się wspólnie pracować społecznie, obcować z sobą towarzysko na poziomie kulturalnym i poznawać się wzajemnie na terenie współżycia koleżeńskiego.

3) Świetlice dla dorosłych powyżej 23 lat skupiają wyłącznie kobiety i mają na celu dać ujście zainteresowaniom kobiety w dziedzinie pracy zawodowej, wychowania dzieci, gospodarstwa kobiecego, oraz uprawnień i możliwości społeczno-politycznych. Świetlice te pracują w ścisłem porozumieniu z Wydziałem Spraw Kobiecych, oraz Wychowania polityczno-obywatelskiego.

4.

ZASADY ORGANIZACJI ŚWIETLIC Z.P.O.K.

Organizacja Sekcji Świetlicowej.

Oddział Związku Pracy Obywatelskiej Kobiet, przystępujący do organizowania Świetlic na swoim terenie, musi przedewszystkiem powołać do życia S e k c j ę Ś w i e t l i c o w ą. Sekcja Świetlicowa *powstaje przy* Referacie

Wychowania Polityczno-Obywatelskiega. Przewodniczącą Sekcji winna być osoba, mająca kwalifikacje pedagogiczne i pod tym kątem powinien być dobierany również zespół Sekcji.

Zadaniem Sekcji Świetlicowej jest:

1) opracować i dbać o zapewnienie podstaw finansowych każdej z zakładanych Świetlic,

2) Współpracować z kierowniczkami Świetlic we wszystkich działach pracy, mających na celu wszechstronny rozwój Świetlicy (np. w dostarczaniu sił pomocniczych, fachowych, prelegentów, dyżury w Świetlicy, pomoc w wycieczkach, imprezach, propaganda pracy świetlicowej). Przewodnicząca Sekcji Świetlicowej powinna, przynajmniej raz na miesiąc, zwoływać zebranie Sekcji, z udziałem kierowniczek Świetlic. Zebrania mają na celu przedewszystkiem pogłębianie motod pracy świetlicowej. Winny one zawierać sprawozdania z ubiegłego okresu pracy, połączone z dyskusją. Pożądane jest aby na zebraniach były referowane i dyskutowane ważniejsze problemy, aktualne dla danej Świetlicy: samorząd, wychowanie artystyczne i t. p. Zebrania winny być protokółowane.

Organizowanie nowej Świetlicy.

1. Pierwszem zadaniem Sekcji Swietlicowej jest zapoznanie się gruntowne z Instrukcją Świetlicową Z. P. O. K., przez wszystkie członkinie Sekcji.

2. Z kolei Sekcja winna przystąpić do wyboru typu Świetlicy (dla dziewcząt, koedukacyjna, czy też dla kobiet). Wybór typu Świetlicy powinien być uzasadniony warunkami i potrzebami miejscowemi, a także możliwościami danego Oddziału (należy pamię-

tać, że Świetlica koedukacyjna jest najtrudniejsza i najbardziej wymaga wykwalifikowanych sił). Trzeba więc zorjentować się, jakie Świetlice w danem mieście istnieją, ile i jaką młodzież obejmują, jakie są warunki pracy i potrzeby młodzieży. O ile jest to środowisko przemysłowe—Sekcja winna zwiedzić większe fabryki i zakłady, zatrudniające młodzież. Dobrze jest również zwiedzić istniejące Świetlice.

O ile Oddział ma po temu odpowiednie warunki—powinien dążyć do organizowania Świetlic wszystkich trzech typów i starać się o stopniowe powiększanie ich liczby.

Lokal. 3. Niezmiernie ważną rzeczą przy organizowaniu Świetlicy jest wybór odpowiedniego lokalu. Lokal winien być łatwo dostępny, w małych miasteczkach—w śródmieściu, w większych — w centrach dzielnic.

Najskromniejszy lokal świetlicowy składać się może z jednej dużej sali oraz przedpokoju (szatni). Wzorowy lokal świetlicowy w naszych warunkach składać się powinien z następujących ubikacyj: a) przedpokój—szatnia, b) sala zebrań na 80 — 100 osób, z estradą i instrumentem muzycznym, względnie radjoodbiornikiem, c) czytelnia pism i książek z bibljoteką, d) pracownia robót ręcznych—z dużemi stołami, warsztatami, umywalnią i t. d., e) mały pokój na kancelarję. Oczywiście między lokalem typu pierwszego a drugiego—może być cała skala innych kombinacyj. Aby lokal świetlicowy spełniał swoje zadanie t. j, przyciągał młodzież, musi być czysty, dobrze oświetlany i ogrzany. Na zewnątrz budynku, mieszczącego Świetlicę, winien

być wywieszony mały szyld—znak, zawierający inicjały Związku oraz napis: Świetlica.

Urządzenie wewnętrzne Świetlicy

Urządzenie to winno być proste, a jednak estetyczne i o pewnym wyraźnem obliczu (regjonalnem).

Ściany, możliwie bez malowideł, w kolorach ciepłych (kremowy, różowawy, lub jasno pomarańczowy).

Na ścianach: Godło Państwa, portrety Prezydenta i Marszałka Piłsudskiego — bezwzględnie oprawne w ramy, choćby najskromniejsze, choćby własnej roboty świetliczan. Pod żadnym warunkiem nie mogą być przybite, nieoprawione, pluskiewkami do ścian— ze względów wychowawczych nie możemy do tego dopuścić.

W oknach — krótkie firanki (lambrekiny) najlepiej ze zwykłej białej markizety, lub etaminy, bo łatwo je wyprać i zawsze świeżo wyglądają, drążki proste, drewniane, może sporządzone przez samych świetliczan.

Krzesła bez ozdób, koloru jasnego, wygodne do siedzenia. Stoliki, najmilsze, okrągłe, lub kwadratowe, mogące skupić 4 — 8 osób. W skromnie urządzonych Świetlicach krzesła można zastąpić ławkami.

W oknach kwiaty—własnej hodowli świetliczan.

W rogu Świetlicy pożądany instrument muzyczny (pianino, fisharmonjum, lub fortepian)—zdajemy sobie jednak sprawę, że niejednokrotnie, że względu na środki finansowe, jakiemi będziemy rozporządzali, jest to jedynie muzyka dalekiej przyszłości, a może wogóle tylko marzenie).

Nieodzownym sprzętem w świetlicy bę-

dzie szafka, lub choćby etażerka na książki, czasopisma, czy przyrządy do gier.

Ponadto w każdej Świetlicy powinien się jeszcze znajdować kosz na papiery.

Cały szereg okolic naszego kraju posiada pewne rodzime, regjonalne cechy. Niech ten charakter rodzimy znajdzie swój wyraz w urządzeniu wewnętrznem Świetlicy.

Weźmy pod uwagę np. choćby Podhale, czy Huculszczyznę, czy okolice Łowicza.

Sprzęty w Świetlicy mogą i powinny mieć ten charakter regjonalny. Ramy obrazów mogą i powinny być w stylu ludowym. Wspomniane poprzednio firanki u okien można zastąpić pasiakami, czy innemi w stylu ludowym tkaninami. Ściany można również zdobić tkaninami charakterystycznemi dla danej okolicy.

Należy jednak utrzymać całą świetlicę w tym regjonalnym charakterze.

Wierzymy, że wrodzone kobietom poczucie smaku dopomoże do rozwiązania jak najlepiej zagadnienia wewnętrznego urządzenia Świetlicy. O jednem jednak zawsze pamiętać musimy: Świetlica powinna zachęcać do przebywania w niej swoim choćby bardzo skromnym, ale estetycznym i bezwzględnie czystym wyglądem.

Wchodzący do Świetlicy powinien się czuć swobodnie, ale nieco odświetnie, powinno się w nim budzić poczucie jaśniejszego, pogodniejszego i życzliwszego ustosunkowania się do świata i ludzi. Stworzy to pewne podłoże psychiczne, które pozwoli nam łatwiej poprowadzić pracę wychowawczą na terenie Świetlicy.

Należy pamiętać, że nowy lokal świetlicowy oddawany do użytku młodzieży może zawierać tylko najniezbędniejsze urządzenia. Ze względów wychowawczych, pożądanem jest, zwłaszcza w Świetlicach koedukacyjnych, aby szczegóły urządzenia wykonywała stopniowo młodzież.

5.

KIEROWNICZKA ŚWIETLICY.

Zdecydowawszy typ Świetlicy, Sekcja umawia Kierowniczkę Świetlicy, przyczem należy pamiętać, że jest to sprawa pierwszorzędnej wagi.

Kierowniczka Świetlicy ma przed sobą trudne i bardzo odpowiedzialne zadanie: z luźnej, niekulturalnej, nieodpowiedzialnej gromadki wychować zgrany, harmonijny zespół, podnieść jego kulturę, rozwinąć umysły, przygotować do pracy społecznej, a jednocześnie uszanować i rozwinąć walory indywidualne jednostek. Dlatego też wybór Kierowniczki jest zasadniczą sprawą przy organizowaniu Świetlicy. Pożądanem jest, aby osoba wybrana była: 1) młoda i pogodna; będzie jej łatwiej pozyskać zaufanie i sympatję młodzieży; 2. zdrowa fizycznie; praca z młodzieżą wymaga zdrowia, w szczególności tam, gdzie idzie o sport, wycieczki, zabawę towarzyską; 3) przygotowana fachowo; dyletantyzm i amatorstwo w pracy świetlicowej są tylko daremnem marnowaniem sił; pożądane jest ogólne, przynajmniej średnie wykształcenie i kursy, względnie prakty-

ka świetlicowa; 4) zorjentowana w kierunku optymizmu państwowego; tylko umiejętność wskazywania i wynajdywania dodatnich stron i realnych zdobyczy pracy i kultury w życiu społecznem i państwowem może natchnąć otuchę i nadzieję lepszego jutra; 5) czynną członkinią Z.P.O.K„ dobrze uświadomioną o celach i zadaniach Związku; 6) uzdolnioną artystycznie; sztuka jest niejednokrotnie kluczem, otwierającym dostęp do duszy drugiego człowieka.

W braku osób o powyższych kwalifikacjach, należy wybierać osoby z przygotowaniem zbliżonem i w tym wypadku tem ważniejsze są zebrania Sekcji i wspólne dokształcanie świetlicowe. Sekcja dbać winna o to, aby Kierowniczka korzystała z kursów świetlicowych, organizowanych przez Z.P.O.K. względnie przez organizacje pokrewne, jak Zw. Naucz., Pol. Zw. Pracy Swietlicowej, Inst. Ośw. Dor. i t. d.

6.

REKRUTACJA CZŁONKÓW.

Zapewniwszy sobie kierownictwo oraz odpowiedni lokal na zebrania, przystępujemy do werbowania uczestników i uczestniczek Świetlicy. Możemy tego dokonać różnemi drogami, zależnie od typu Świetlicy, oraz warunków lokalnych.

Młodzież werbować możemy:

a) przez szkołę powszechną, przyczem wchodzimy w porozumienie z kierownictwem szkoły, z nauczycielstwem, prosząc o powiadomienie niedawnych absolwentów o otwarciu Świetlicy, z dziećmi szkolnemi, polecając im powiadomić starsze rodzeństwo, lub wreszcie bezpośrednio z samą młodzieżą, kończącą szkołę;

b) przez pracodawców, np. właścicieli fabryk, warsztatów, sklepów, zwracając się do nich z prośbą o powiadomienie młodocianych pracowników;

c) przez rodziców, jeżeli mamy z nimi jakikolwiek kontakt, np. przez członkinie Z.P.O.K.

Dorosłe kobiety rekrutujemy przedewszystkiem:

a) przez Oddziały Z.P.O.K.

b) przez Związki Zawodowe, np. Zw. pracownic igły, Zw. Służby domowej,

c) wreszcie, nieraz za pośrednictwem młodzieży, zgrupowanej już w Świetlicach, trafiając przez nią do rodziców.

Werbując uczestników Świetlicy, musimy pamiętać, że mamy dążyć do stworzenia nie przygodnie zbierającej się i luźnie ze sobą związanej gromady, lecz zwartego, jednolitego zespołu.

Aby to było możliwie, jednostki w skład jego wchodzące, muszą być do siebie zbliżone wiekiem, stopniem rozwoju umysłowego, oraz rodzajem zainteresowań osobistych i przeżyć. Oczywiście, zespołu takiego nie stworzymy odrazu, lecz stale do tego musimy dążyć, a dla ułatwienia sobie zadania, staramy się, o ile to możliwe, skupić w Świetlicy grupę ludzi, która już przedtem była ze sobą w pewien sposób związana, np. koleżanki z jednej szkoły, dzieci znajomych sobie

rodziców, pracowników jednego przedsiębiorstwa i t. p. Umiejętność dobrania zespołu, siła zespalających go więzi, harmonja współżycia, mają dlatego tak doniosłe znaczenie, że szczęśliwie dobrany zespół jest w pracy świetlicowej najważniejszym czynnikiem wychowawczym.

7.

ADMINISTRACJA ŚWIETLIC.

Niewielki, lecz ważny zakres czynności, które nazywamy administracją Świetlic—winna zorganizować celowo i sprawnie Sekcja świetlicowa, w porozumieniu z Kierowniczką Świetlicy.

Do najważniejszych spraw administracyjnych zaliczamy ewidencję członków, sprawozdawczość i sprawy finansowe.

Ewidencja członków Świetlicy.

Z każdym nowowstępującym członkiem Świetlicy, Kierowniczka musi odbyć rozmowę o celach i zakresie prac Świetlicy, poczem wciąga go na listę kandydatów, która winna zawierać określone dane. (Patrz załącznik № 1).

Po dwutygodniowym lub (w zależności od warunków miejscowych) miesięcznym okresie kandydackim, na wniosek samorządu, lub jedynie decyzją Kierowniczki, kandydat zostaje przyjęty na członka Świetlicy, odrzucony, lub też okres kandydacki przedłuża się na 2 tyg.

W wypadku pierwszym, Kierowniczka wciąga go na listę członków, na której notuje obecność, oraz zakłada kartę ewidencyjną członka. (Patrz załącznik № 2)

Karty ewidencyjne winny znajdować się w odpowiednich kartotekach w Sekcji. Kierowniczka, przynajmniej raz na kwartał winna sprawdzać i uzupełniać dane.

Karty ewidencyjne mogą być drukowane lub sporządzane ręcznie, na sztywnym papierze. W wypadkach, gdy Oddział prowadzi świetlice 3 typów — karty ewidencyjne dla dziewcząt, chłopców i kobiet — winny różnić się barwą (np. kremowy dla dziewcząt, niebieski dla kobiet, różowy dla chłopców).

Sprawozdawczość.

Materjał sprawozdawczy daje nam obraz rozwoju i życia Świetlicy, pozwala na wyciąganie wniosków i uogólnień, jest niezmiernie ważny dla pogłębienia i rozbudowania wiedzy o Świetlicach w naszej organizacji i wogóle w Polsce.

Dlatego też sprawozdawczość w Świetlicach musi być traktowana poważnie, systematycznie i dokładnie.

Pod koniec każdego miesiąca, Kierowniczka winna złożyć piśmienne sprawozdanie z każdej Świetlicy, najlepiej w formie odpowiedzi, w ustalonym kwestjonarjuszu sprawozdawczym.

W załączonym wzorze kwestjonarjusza (załącznik nr. 3) —stosownie do miejscowych warunków można wprowadzić nowe punkty, lub zbędne usunąć (dotyczyć to może jedynie punktow od 7 do 13). Sprawozdania winny być omawiane na zebraniach Sekcji świetlicowej.

Na podstawie sprawozdań miesięcznych,

Kierowniczka sekcji opracowuje roczne sprawozdanie z pracy Świetlic na swym terenie.

Podstawy finansowe Świetlicy.

Sekcja winnna opracować preliminarz budżetowy Świetlicy. Przeciętny miesięczny preliminarz jednej świetlicy, w wypadku, gdy nie można liczyć na żadne świadczenia bezpłatne (lokal, kierownictwo) wyglądać może następująco—po stronie wydatków.

1. Wynajem lokalu	20 zł.	do 50
2. Opał i światło	20 zł.	—
3. Pensja Instruktorki (Kierow)	50 zł.	—
4. Utrzymanie porządku	10 zł.	—
5. Prenumerata pism	10 zł.	— 15
6. Pomoce świetlicowe i zakup książek do bibljoteki	20 zł.	—
7. Inne wydatki	10 zł.	—
	140 zł.	—175

Jest to minimum kosztów, które uda się czasem, przy sprzyjających okolicznościach uzyskać. Normalny jednak budżet Świetlicy Z. P. O. K. dla dziewcząt bezrobotnych od lat 14 do 18 z dożywianiem i nauką fachu przedstawia się, jak następuje:

Obliczając Świetlicę na 30 dziewcząt z Kierowniczką Świetlicy, nauczycielką fachu oraz wychowania fizycznego i inscenizacji,

Czas trwania Świetlicy od 1.30 do 6-ej po poł.

Pensja Kierowniczki	120 zł.
„ Nauczycielki fachu	75 „
Instruktorki wychowania fizycznego	25 „
„ inscenizacyj	25 „
Z. U. M. (Kasa Chorych).	30 „
Podwieczorki á 30 gr.	234 „
Pomoce Świetlicowe	30 „
Materjały do nauki fachu	20 „
Bibljoteka	15 „
Lokal	20 „
światło i opał.	25 „

Zadaniem Sekcji jest zorganizowanie Świetlicy w ten sposób, aby wydatki rzeczowe były jaknajmniejsze — a więc: starać się o bezpłatny lokal, opał, światło—lub kierownictwo, o ile to nie będzie ze stratą dla poziomu pracy.

Przy prowadzeniu w jednym lokalu kilku Świetlic, suma wydatków na każdą poszczególną świetlicę będzie mniejsza. Jeśli chodzi o dochody — to składać się na nie powinny: stała suma preliminowana przez Zarząd Oddziału, subwencja od Magistratu lub Wydz. Powiatowego, z pozycji na oświatę pozaszkolną, lub pomoc bezrobotnym, dochody z imprez i ofiar, zdobywanych przez Sekcję, w porozumieniu z refer. Wychow. Polityczno-Obywatelskiego.

Można również, z pośród osób blizkich ideowo i zamożnych, zorganizować koło przyjaciół Świetlicy, ze stałem opodatkowaniem i pomocą przy organizowaniu dochodowych imprez.

Składki członkowskie

Zasadniczo, członkowie Świetlicy winni wpłacać minimalną choćby składkę, co jest symbolem pewnych świadczeń członka na rzecz Świetlicy i organizacji. Zależnie więc od typu Świetlicy, można wprowadzić niewielkie składki, zwalniając idywidualnie człon-

ków, będących w ciężkiem położeniu materjalnem. Składki członków powinny być zużywane tylko na wewnętrzne potrzeby Świetlicy—upiększenie, lokalu, prenumeratę pism i t. p., nigdy jednak — na wypłatę kierownictwa, instruktorów, prelegentów. Niewolno bowiem między członkami Świetlic, a kierownictwem stwarzać niezdrowego stosunku, wyrażającego się w zdaniu: „Ja płacę — ja wymagam". Wyjątek mogą stanowić Świetlice dla zupełnie dorosłych i uświadomionych kobiet, które np. chcą własnym kosztem urządzić sobie cykl odczytów, lub kurs gospodarstwa.

8.

PLANOWANIE PRACY W ŚWIETLICY I OGÓLNE METODY PRACY.

Zasady ogólne.

Przy układaniu sobie jakiegokolwiek planu w Świetlicy na dłuższą czy krótszą metę, należy pamiętać, że Świetlica jest organizmem niezmiernie czujnym i giętkim, że *musi pozostawać zawsze w żywym kontakcie* z życiem środowiska — nie można więc zamykać jej w sztywne, a zwłaszcza szczegółowe programy, oparte na założeniach teoretycznych. Zwłaszcza, przy planowaniu pracy w nowopowstającej Świetlicy, Sekcja swietlicowa i Kierowniczka muszą to mieć na uwadze, bowiem nie znają jeszcze dobrze środowiska i elementu członków Świetlicy.

Poznawanie członków i środowiska

Poznawanie członków danej świetlicy oraz ich środowiska musi być przez kierownictwo Świetlicy prowadzone celowo i systematycznie od pierwszych chwil istnienia Świetlicy.

P r z y p o z n a w a n n i u c z ł o n k ó w Ś w i e t l i c y należy uwzględnić następujące podejścia i metody:

a) Obserwować zachowanie, reakcje i upodobania świetliczan w czasie pracy umysłowej, gier, zabaw, przedstawień i wycieczek. Zwracać specjalnie baczną uwagę na typy aktywne, pionierskie i na typy najbierniejsze.

b) Starać się nawiązywać kontakty osobiste z poszczególnymi członkami w czasie schodzenia się do Świetlicy, w małych kółkach i przy innych nastręczających się okazjach.

c) Przeprowadzać od czasu do czasu ankiety, dotyczące ustosunkowania się członków do jakiegoś zagadnienia, ważnego dla nich, aktualnego, czy też potrzebnego nam do planu pracy. Ankiety winny być zawsze bezimienne, rezultaty ankiet omawiane. Metody tej nie należy nadużywać, najwyżej 2, 3 ankiety w ciągu roku.

d) Na kartach ewidencyjnych członków należy przynajmniej 2 razy do roku notować obserwacje, a ważniejsze uwagi, oczywiście, w miarę potrzeby.

S r o d o w i s k o c z ł o n k ó w Ś w i e t l i c y interesuje nas ze względu na wpływ, jaki ono na członka wywiera — i ze względu na możliwości wpływu, jaki członek Świetlicy powinien wywrzeć na swe środowisko.

Przy poznawaniu środowiska, należy zachować dużą ostrożność, takt i prowadzić zbliżenie w pewnych etapach. W wypadkach,

kiedy Oddział prowadzi Świetlice wszystkich 3 typów, a więc dla młodocianych, starszej młodzieży i dorosłych — zrealizowanie naczelnej idei Świetlicy oraz odpowiedniego planu wychowawczego jest łatwiejsze,

Jeśli jednak Oddział prowadzi tylko jedną ze Świetlic, np. dla młodzieży — poznanie i nawiązanie kontaktu z najbliższem środowiskiem młodzieży, może iść następującemi drogami:

a) zapraszanie rodzin do Świetlicy, na uroczystości i przedstawienia w celu zainteresowania ich Świetlicą i obudzenia do niej zaufania.

b) organizowanie, mniej więcej, raz na miesiąc zebrań (rodzaj Świetlicy) dla rodziców, poświęconych sprawom wychowawczym lub zagadnieniom, które Świetlica może przeprowadzić tylko wespół z domem, np. propaganda czytelnictwa (prenumerata gazet, książek, głośne czytanie w domu), higjeny, walka z pijaństwem i t. p. Zebrania takie winny się odbywać bez młodzieży. W programie, oprócz pogadanki i rozmowy, należy uwzględniać część artystyczną (odczytanie pięknego fragmentu, recytacja wiersza, muzyka śpiew).

c) w dużych miastach, gdzie środowisko członków jest bardziej zróżniczkowane i mniej uchwytne dla bezpośredniej obserwacji — można robić rodzaj wywiadów domowych, w postaci odwiedzin — najlepiej pod pretekstem jakiejś okazji (choroba, imieniny, chrzciny, obejrzenie ogródka, jakiejś kolekcji). Odwiedziny te są, zwłaszcza, wskazane w wypadkach, gdy rodziców nie udaje nam się ściągnąć do Świetlicy!

Kierownictwo Świetlicy winno też w dużej mierze uwzględniać znajomość i kontakt ze środowiskiem, szerzej pojętem, a więc z warsztatami pracy, z życiem danego miasteczka, miasta, czy dzielnicy, z działalnością samorządu.

Główne czynniki pracy świetlicowej Ich stosunek wzajemny

Orjentując się i stale pogłębiając znajomość materjału ludzkiego i środowiska w którem pracujemy — kierownictwo musi sobie jasno zdawać sprawę z **t r e ś c i**, jaką Świetlica chce wnieść w życie uczestników. Treść ta zostanie wyrażona w poszczególnych formach i przeprowadzona za pomocą odpowiednich metod. Aby jednak zachować harmonję działania, nie dopuścić do przypadkowej często przewagi jednych form nad drugiemi, — należy przy planowaniu pracy, zorjentować się w podstawowych czynnikach treści świetlicowej. Głównemi czynnikami, do których dadzą się sprowadzić wszystkie poczynania świetlicowe są:

a) praca,
b) rozrywka,
c) sztuka (czynnik piękna),
d) uspołecznienie.

Praca i rozrywka nie są w Świetlicy wartościami przeciwstawnemi. Każda, dowolnie przez uczestnika Świetlicy podjęta praca amatorska — fizyczna lub umysłowa — jest dla niego odświeżeniem w stosunku do pracy zawodowej, lub w razie braku tejże, źródłem wyładowania marnującej się energji życiowej. Każdy celowy, oparty na wytrwałości wysiłek, przy sporcie czy grach umysło-

wych, jest znów rodzajem pracy w zabawie i podobnie, jak pierwszy, łączy w sobie potrzebę ekspansji i zmiany wrażeń.

Pierwiastek piękna: sztuka — jest ważnym czynnikiem wychowawczym. Reakcje psychiczne, wywołane przeżyciami estetycznemi, są zawsze dodatnie, często są jedyną drogą trafienia do uśpionej lub spaczonej psychiki uczestnika Świetlicy. Świetlica więc przez estetykę lokalu, muzykę, śpiew, żywe słowo, teatr, poezję, plastykę i piękno przyrody, stara się dać uczestnikom jaknajwięcej wrażeń estetycznych.

Z natury samej pracy świetlicowej, opartej o zespół, wynika istnienie procesu uspołeczniania członków. Uspołecznianie to, będące dla członków naturalnym, często nieuświadomionym wynikiem ich różnych poczynań, musi być jednak przez kierownictwo, przy pomocy właściwych form i metod rozwijane i pogłębiane.

Wszystkie wyżej wymienione cztery główne czynniki pracy świetlicowej muszą być równolegle w planowaniu pracy uwzgtędniane. Nieobecność jednego z nich lub nadmierna przewaga któregoś, z upośledzeniem innych— da nam jakąś przypadkową formę pracy, która właściwie nie będzie Świetlicą.

O ile w Świetlicy niema stałej nauki jakiegoś zawodu — to w zestawieniu rocznem rozrywka (wraz z wycieczkami) i sztuka mogą stanowić 75°|₀ wszystkich zajęć świetlicowych—praca 25°|₀, a uspołecznienie musi przenikać całe życie Świetlicy. Przy stałej nauce— na pracę powinno przypadać 50°|₀ wszystkich zajęć—drugie zaś 50°|₀ na pozostałe czynniki.

Przechodząc do szczegółowego planowania zajęć świetlicowych, należy zdać sobie sprawę, jak ma wyglądać wieczór świetlicowy. Pamiętać należy, że podane poniżej wskazówki, aczkolwiek są oparte na doświadczeniach wielu Świetlic, nie są jedynem rozwiązaniem i w zależności od terenu mogą być wprowadzane różne zmiany i uzupełnienia.

Wieczór świetlicowy

Program każdego wieczoru świetlicowego musi być starannie i dokładnie przygotowany przez kierownictwo, lub też wspólnie przez kierownictwo i uczestników Świetlicy—zależnie od stopnia wyrobienia tych ostatnich. Program musi być urozmaicony, zawierać odpowiedniki głównych czynników pracy świetlicowej, wnosić akcenty nowości przez nową grę czy piosenkę i nie może być stosowany rygorystycznie. Wieczór świetlicowy przeciętnie wyglądać może np. następująco:

Godz. 6—6.30 —schodzenie się członków, gry umysłowe, przeglądanie pism, rozmowy indywidualne z Kierowniczką, pogawędka.

Godz. 6.30—7 —załatwienia spraw organizacyjnych, komunikaty Kierowniczki, samorządu i t. p.

Godz. 7—7.30 — Pogadanka lub referat członka Świetlicy, lub głośne czytanie.

Godz. 7,30 - 7.45—Dyskusja.
„ 7.45—8.30—Gry i zabawy.
„ 8.30—9 —Spiew.

Rozplanowanie tygodnia Świetlicowego, (Patrz Załącznik № 4) jest całkowicie zależne od warunków i możliwości, jakiemi dana Świetlica rozporządza.

Minimalny kontakt ze Świetlicą powinien się wyrażać, przynajmniej w dwuch wieczo-

rach — w takim wypadku, jeden wieczór należy zorganizować jak powyżej (patrz „wieczór świetlicowy”) — drugi zaś poświęcić jakiemuś zagadnieniu specjalnemu, a więc lekcji chóru, gimnastyce, robotom ręcznym, kółku dramatycznemu i t. d., zależnie od zainteresowań członków Świetlicy. O ile Oddział prowadzi Świetlice trzech typów i dysponuje całkowicie lokalem, plan zajęć tygodniowych można rozłożyć według następującego przykładu (Patrz Załącznik № 4).

Niedziela w tygodniu Świetlicowym musi być wykorzystana. Przedpołudnia niedzielne przeznacza się zwykle (zwłaszcza w większych miastach) na zwiedzanie. Popołudniu i wieczorem lokal Świetlicy winien być otwarty dla wszystkich członków, zwłaszcza, jeśli posiada radjo i czytelnię pism. W niedzielę odbywać się powinny przedstawienia, wieczornice i inne imprezy.

Program zajęć Świetlicowych zależy w dużej mierze od pór roku i kierownictwo Świetlicy musi sobie z tego zdawać sprawę. Świetlica zasadniczo może być czynna cały rok, lecz w praktyce sprawa ta różnie się układa, w zależności od pory roku i od terenu.

W miastach większych, w okresie letnim, odpowiadającym wakacjom szkolnym, normalna praca zostaje przerwana, młodzież zostaje skierowana częściowo na obozy i kolonje letnie, a częściowo korzysta z boisk dla gier i sportów w mieście, oraz urządza podmiejskie wycieczki.

W małych miastach i miasteczkach, posiadających zwykle znaczny procent ludności rolniczej, przeważnie wszystkie zajęcia Świetlicowe przerywa się na lato. Z tych samych względów, sezon pracy Świetlicowej jest nieco krótszy, bo rozpoczyna się w październiku i trwać może najdłużej do połowy maja włącznie. W miastach większych zajęcia Świetlicowe można rozpoczynać we wrześniu i prowadzić do końca maja.

Przy planowaniu zajęć Świetlicowych należy wziąć pod uwagę, że okresami najwydajniejszej pracy organizacyjnej i umysłowej Świetlicy są:

1) okres, od rozpoczęcia pracy po wakacjach do Bożego Narodzenia i 2) okres od końca karnawału do Wielkiejnocy. W tych okresach należy przeprowadzać cykle pogadanek, referaty członków, organizować samokształcenie i inne poważniejsze akcje Świetlicowe, wymagające skupienia i pracy.

Okres karnawałowy odznacza się zwykle rozproszeniem i rozbawieniem młodzieży i dlatego należy wówczas uwzględniać więcej czynnik rozrywkowy.

Okres od Wielkiejnocy do końca roku świetlicowego, ze względu na wiosnę i dłuższe dni, powinno cechować zainteresowanie sportem i grami na świeżem powietrzu.

Uwzględnienie tych wszystkich okoliczności w planie pracy przyczyni się do jego realności i da większe gwarancje wykonania.

Ponieważ praca w Świetlicy powinna się odbywać w atmosferze swobodnej, bez zbytniego natężenia nerwowego i pośpiechu, należy przestrzegać bardzo, aby wszelkie imprezy, wychodzące poza ramy zwykłych zajęć, nie były zbyt częste, aby nie było

w Świetlicy przeładowania uroczystemi obchodami, przedstawieniami i t. p.

Z wyjątkiem rocznicy odzyskania niepodległości w dniu 11 listopada i Imienin Marszałka Piłsudskiego w dn. 19 marca — wszystkich innych świąt i rocznic można nie obchodzić co roku.

Jeśli Oddział prowadzi kilka Świetlic, kierownictwa winny między sobą ustalić, która Świetlica zorganizuje dany obchód i inne Świetlice nań zaprosi.

Podany poniżej kalendarzyk zajęć i uroczystości w czasie roku świetlicowego (patrz Tablica nr. 5) zawiera ważniejsze etapy w programie pracy i ważniejsze święta i obchody, które świetlica może uwzględnić. Należy jednak pamiętać, że absolutnie nie musi uwzględniać wszystkich w ciągu jednego roku, że najważniejszą rzeczą jest osiągnięcie pewnych rozultatów wychowawczych na podstawie stałej, systematycznej pracy,

9.

ZESPOŁY W ŚWIETLICY.

Znaczenie zespołu w Świetlicy.

Rozpoczynając pracę z gromadką członków Świetlicy, należy sobie zdawać sprawę, że tę przypadkową często gromadkę trzeba stopniowo przekształcać w organizm, który będzie miał poczucie solidarności i odpowiedzialności i będzie umiał przeprowadzać wspólne prace, podporządkowując ambicje jednostek celowi głównemu. Początkowo nieufni i obcy sobie nawzajem członkowie win-

ni nabrać do się zaufania i życzliwości, czuć się dobrze w swem towarzystwie i na terenie Świetlicy. Gromada, która zdobędzie wyżej wymienione cechy - to właśnie zespół świetlicowy.

Świetlica całym swym aparatem, programem pracy i nastawieniem Kierownika sprzyja przekształcaniu się gromady w zespół. Podkreślić należy, że czynnikami, specjalnie wpływającemi na tworzenie się zespołów, są wspólne prace, o charakterze zbiorowym, np. przygotowanie widowiska teatralnego, wspólne, silne przeżycia artystyczne, wycieczki.

Podstawowy zespół w Świetlicy

Przy organizowaniu nowego zespołu w Świetlicy, dla młodzieży, czy kobiet, trzeba bardzo uważać na pierwsze zastępy członków, od nich bowiem w dużej mierze zależy poziom następnych i oni w oczach środowiska nadają pewną „markę" Świetlicy, np. jeśli Świetlica rozpocznie swą działalność od urządzenia zabawy — to przyjdą przeważnie amatorzy rozrywki i przez narzucenie (zresztą nieświadome) pewnego piętna Świetlicy, mogą utrudnić dostęp jednostkom, poważniej myślącym. Należy więc raczej prace rozpocząć od jakiejś imprezy poważniejszej (odczyt z przeźroczami, akademja, koncert), aby sięgnąć przedewszystkiem do jednostek, na których będzie można oprzeć pracę.

Rozpoczynając pracę świetlicową z kilkoma osobami, należy mieć jednak plan rekrutacji większej ilości osób, aby w przeciągu kilku tygodni dojść przynajmniej do 20 członków. Normalny zespół świetlicowy powinien obejmować około 30 osób, uczęszczających,

a więc zapisanych może być 40, najwyżej 50 osób.

Jeśli frekwencja przekraczać zaczyna 40, a ilość zapisanych 50 — należy pomyśleć o stworzeniu drugiego zespołu przez podział na dwa zespoły mniejsze, które należy dopełnić.

Jeżeli jednak warunki nie pozwalają na prowadzenie dwuch lub więcej Świetlic jednego typu (trudności finansowe, brak lokalu, zbyt małe środowisko na 2 równoległe Świetlice) należy bezwzględnie dokooptować stałą siłę pomocniczą dla Kierowniczki i starać się stwarzać warunki dla pracy w mniejszych grupkach, o czem mowa będzie poniżej.

W wypadku, kiedy mimo wysiłków, powiększenie zespołu się nie udaje i waha się ciągle przy liczbie do 15 osób, albo kiedy frekwencja stale spada, należy Świetlicę taką zlikwidować, przeanalizować przyczyny, ewentualnie błędy, które na taki stan rzeczy wpłynęły i po pewnym czasie rozpocząć pracę z nowego punktu wyjścia.

Zespoły amatorskie i przejściowe.

a) Ponieważ Świetlica jest właściwie małą szkołą życia, nie może ograniczyć się tylko do wychowania zespołowego, ale musi także starać się wydobywać wartości i zdolności indywidualne członków, rozwijać je, pogłębiać i zamieniać na siły twórcze, wzbogacające jednostkę i społeczeństwo, musi więc stwarzać jaknajwięcej możliwości i warunków, gdzieby się te upodobania i zdolności wyładowywały. Praktyka świetlicowa wykazała, że najbardziej odpowiedniemi komórkami organizacyjnemi dla takiej pracy są zespoły małe, t. zw. kółka, czy też kółka amatorskie. Każda większa Świetlica powinna starać się o zorganizowanie takich kółek które mogą być wypełnione najróżnorodniejszą treścią. A więc mogą to być kółka literackie, społeczne, naukowe, samokształceniowe wogóle, kółka pracy ręcznej, sportowe, ogrodnicze, radjoamatorów, fotograficzne, dramatyczne, śpiewacze, orkiestrowe, rytmiki i t. p. Liczba uczestników kółek, z wyjątkiem takich, jak dramatyczne, chóralne, orkiestrowe czy sportowe nie powinna przekraczać kilkunastu osób.

W małych takich zespołach, składających się z osób, specjalnie daną kwestją pociągniętych, praca może iść najowocniej. Ważnem, a dla prowincji specjalnie trudnem zagadnieniem, jest kierownictwo kółek. Powinni to być specjaliści w danej dziedzinie, mający dar wydobywania wartości ukrytych w zespole, a nie przygniatania i onieśmielania swą wiedzą i wyrobieniem.

Zebrania kółek powinny się odbywać niezależnie od zebrań całej Świetlicy.

Kółka amatorskie niezmiernie pożądane w każdej Świetlicy, są n i e z b ę d n e w Świetlicach, przekraczających przeciętną liczebność, gdzie właśnie jedynie współpraca w kółkach umożliwi działanie wychowawcze i kontakt osobisty.

Ważną też rolę odgrywają kółka w Świetlicach koedukacyjnych. Chociaż dla dorosłej młodzieży koedukacja stwarza najodpowiedniejsze warunki pracy i rozrywki, w Świetlicy, należy stworzyć możliwości, pozwalające młodzieży żeńskiej i męskiej być od czasu do czasu tylko w swojem gronie. Możliwości

takie daje praca w kółkach, zwłaszcza praca ręczna, inna dla chłopców, a inna dla dziewcząt.

b) Dla przeprowadzenia pewnych zadań czy imprez doraźnych, należy powoływać z pośród członków Świetlicy zespoły doraźne, które po wykonaniu danej pracy się rozwiązują, np. gdy Świetlica organizuje zabawę, loterję fantową, przyjęcie rodziców, jakąś zbiórkę i t. p. należy organizować odpowiednie sekcje czy komitety z pośród członków, a nie pozostawiać to trosce kierownika czy też samorządu. Nawet doraźne zespoły mają duże znaczenie wychowawcze, gdyż budzą poczucie odpowiedzialności i aktywności członków,

10.

PODZIAŁ PRACY I ODPOWIEDZIALNOŚCI W ŚWIETLICY.

Podział pracy w Świetlicy.

Z ogólnych założeń Świetlic Związku Pracy Obywatelskiej Kobiet, z tego, że za jeden z głównych czynników uważamy uspołecznienie członków i z tego, co powiedziane zostało o roli zespołów — wynika, że do czynnej odpowiedzialności za pracę Świetlicy pociągnięci być muszą w dużej mierze członkowie. Praca w Świetlicy nie może opierać się tylko na Kierowniku. Kierownictwo musi stopniowo wdrażać uczestników do podejmowania coraz odpowiedzialniejszych działów pracy — mając przed sobą ideał — samorząd, któryby całą stronę organizacyjną,

a częściowo i inicjatorską wziął na swoje barki.

W tym celu od początku istnienia Świetlicy należy wciągać młodzież do wykonywania różnych funkcyj, które pojedyńczo mogą się nawet wydawać mało ważne i błahe — w całości tworzą jednak cały mechanizm Świetlicy.

A więc 1-o zmieniające się dyżury — przy radjoodbiorniku, bibljotece, gospodarstwo lokalu, hodowanie roślin doniczkowych, ozdabianie i dekoracja sal, prowadzenie listy obecności, które powierzać należy kolejno zmieniającym się członkom.

2-o tworzenie sekcyj czy komitetów dla dla zadań doraźnych,

3-o stopniowe organizowanie samorządu

Samorząd w Świetlicy.

Do kwestji samorządu w Świetlicy przystępować należy bardzo ostrożnie i umiejętnie i absolutnie nie można go wprowadzać odrazu w nowo organizujących się Świetlicach.

Odpowiednio zastosowany samorząd wyrabia w młodzieży odpowiedzialność, praworządność, zrozumienie interesu społecznego, sprawiedliwość, daje jej konieczne minimum umiejętności obradowania i wyrobienia organizacyjnego.

W niedostatecznie przygotowanych do samorządu Świetlicach koedukacyjnych młodzieży starszej—samorząd wpaść może w formalistykę, przy której tytuły, podpisy i pieczątki stają się rzeczą najważniejszą, oraz w naśladowanie złych stron życia parlamentarnego dorosłych (powstawanie klik, opozycyj, zwalanie zarządów i t. d).

Niewyrobionym zospołom młodszych

członków grozi często fikcyjność, powierzchowność; samorząd istnieje tylko formalnie, a faktycznie robi wszystko kierownictwo.

Samorząd winien być niejako wykwitem metod wychowawczych, stosowanych w Świetlicy — dlatego nie może być przedwcześnie narzucony, a wyrosnąć powinien wtedy — gdy nieskoordynowana gromada przekształci się w odpowiedni zespół.

Jeśli chodzi o posunięcia organizacyjne, zmierzające do pełnego samorządu, to będą niemi wybór (a nie mianowanie przez Kierownika) gospodarza sali, który stopniowo może przejmować funkcje przewodniczącego samorządu, wybór sekretarza czy kronikarza, który będzie prowadził sprawozdania z życia Świetlicy, redaktora pisemka i t. d. W dojrzałych Świetlicach samorząd jest wybierany przez członków na 1 rok lub pół roku i skład jego oraz zakres działania może być różny. Dobrze funkcjonujący samorząd bierze na siebie odpowiedzialność za wychowywanie i podciąganie zespołu i wewnętrzną organizację (porządek, punktualność, wykonywanie programu, organizacja imprez, uroczystości i t. p.) Kierowniczka zaś — ogólne kierownictwo i sprawy zewnętrzne. — Zebrania samorządu odbywać się winny przynajmniej raz na miesiąc. Sekcja Swietlicowa Z.P.O.K. i Kierowniczka są wyższą instancją, przyczem kierowniczka spełnia rolę łącznika między samorządem Świetlicy, a Sekcją świetlicową Z.P.O.K.

Zdać sobie sprawę należy, że niejednokrotnie dla Kierownika praca z samorządem

jest trudniejsza, niż bez niego. Nawet gdy samorząd jest już zorganizowany — kierownictwo musi umiejętnie i dyskretnie pracować nad samorządem i z samorządem — ale nigdy za samorząd.

11.

FORMY PRACY ŚWIETLICOWEJ.

Życie, działalność i rozwój Świetlicy wyraża się w pewnych formach pracy — które są odpowiednikami 4 głównych czynników pracy Świetlicowej. Zdając sobie sprawę, jaki w naszej świetlicy ma być wzajemny stosunek:—pracy, rozrywki, sztuki i uspołecznienia, należy dobierać odpowiednie formy pracy, licząc się przytem z zainteresowaniami członków i warunkami lokalnemi.

Podany poniżej wykaz najczęściej spotykanych form pracy w Świetlicach dla młodzieży nie wyczerpuje oczywiście wszystkich form. Zależnie od warunków i charakteru Świetlicy, Kierowniczka może stwarzać formy nowe, tu nieuwzględnione. Należy również pamiętać, że nie chodzi o to, aby wszystkie podane tutaj formy jednocześnie w jednej Świetlicy stosować. Jest tu podany materjał dla różnych Świetlic, o różnych poziomach i charakterze i musi być planowo i stopniowo przez Kierowniczkę Świetlicy stosowany. (Załącznik nr. 7—wykaz form pracy w Świetlicach.)

Formy pracy umysłowej w Świetlicy.

Przy stosowaniu różnorodnych form pracy umysłowej przestrzegać należy, aby udział młodzieży w nich był jaknajbardziej czynny.

Wszelkie odczyty, pogadanki i czytania powinny powodować jakąś pogawędkę czy dyskusję, która niejednokrotnie musi być przez Kierowniczkę wywoływana i podsycana. Odczyty i pogadanki nie powinny trwać w Świetlicy dłużej niż 30 minut.

W każdej Świetlicy należy dążyć do wyćwiczenia i wyrobienia samej młodzieży, przez powierzanie jej do opracowania pewnych zagadnień w formie referatów. Najlepiej zacząć od tematów konkretnych i nieskomplikowanych, stopniowo przechodząc do takich, gdzie referent może formułować własne poglądy i uogólnienia.

Najwyższą formą pracy umysłowej świetliczan są kółka samokształceniowe. Do kółka samokształceniowego należeć powinna niewielka grupa— 5—15 osób. Wybiera ona sobie pewien temat, który chce bliżej i samodzielnie poznać. Np. w kółku społecznem — poszczególne zagadnienia, łączące się z ogólnym tematem opracowują członkowie, czytają na zebraniach kółka swe referaty które winny wywołać dyskusję i krytykę. Rola kierownika kółka jest b. ważna— należy podtrzymać zainteresowanie uczestników, ośmielać ich i wyciągać do mówienia, korygować, a nie przytłaczać swemi wiadomościami.

Najważniejszym sprzymierzeńcem wszelkiej pracy umysłowej w Świetlicy jest jaknajszerzej pojęte czytelnictwo. Swietlica musi rozbudzić potrzebę i zamiłowanie do czytania książek i pism i tę rozbudzoną potrzebę zamienić w trwały nawyk, który powinien zostać w świetliczaninie na zawsze.

Musi więc każda Świetlica posiadać choćby maleńką — ale dobrze dobraną bibljoteczkę, oraz musi prenumerować kilka czasopism. Czasopisma winny być dostępne członkom przed każdem zebraniem Świetlicy, przyczem jeden z członków winien się niemi stale opiekować.

Dobrze jest, gdy w Świetlicy istnieje specjalna tablica, na której anonsowane są ciekawsze artykuły z poszczególnych czasopism, w formie przyciągającej. Można też przeprowadzić w Swietlicach ankiety, a potem pogadanki na temat „Jak czytam pisma“. Warto również przeprowadzić parokrotne wspólne czytanie gazet.

Zainteresowanie książką winno być przy pomocy różnych sposobów stale podsycane. Na tablicy winny być anonsowane książki, można robić ilustracje pocztówkowe niektórych książek, ogłaszać zagadnienia wraz z tytułami książek, które o nich traktują i t. p. Można przeczytać wyjątek z jakiejś książki na zebraniu, a potem puścić ją w ruch. Wskazane jest — urządzanie sądów nad poszczególnemi postaciami ze znanych książek, lub też sąd nad złą książką—np. nad literaturą kryminalną. Przynajmniej raz do roku, Świetlica winna urządzić wieczór książki ze specjalnym programem.

Bibljotekę winna prowadzić jedna z członkiń Sekcji Świetlicowej przy pomocy świetliczan i starać się indywidualnemi rozmowami z wypożyczającymi podsycać zainteresowanie dobrą książką.

Jedną z form samodzielnej i twórczej

pracy umysłowej Świetliczan jest redagowanie własnego pisemka. Przystąpić do tego może Świetlica bardziej wyrobiona, aby istotnie podołać zadaniu i nie poprzestać na słomianym ogniu. Pokrewną, lecz łatwiejszą formą, jest prowadzenie stałej kroniki przez jednego z uczestników lub uczestniczek, lub przy odpowiedzialności jednego kolejno przez wszystkich członków zespołu. Wprowadzać też można t. zw. gazety ścienne dwojakiego typu. Pierwsza składa się z wycinków różnych gazet z ważniejszemi wiadomościami, co tydzień zestawionych na specjalnej tablicy, drugi typ—to gazetka pisana przez samych członków, poświęcona życiu Swietlicy.

Formy pracy ręcznej i zajęcia praktyczne w Świetlcy.

Praca ręczna w Świetlicy ogniskuje się w amatorskich kółkach i ma na celu prócz zadań wychowawczych—nietyle wyuczyć zawodu — ile powiększyć sprawność życiową danej uczestniczki czy uczestnika. Do prowadzenia poszczegolnych działów pracy ręcznej, najlepiej pozyskać instruktorów—specjalistów. Niemniej, należy równocześnie dbać o wychowawczą stronę tej akcji, a więc: o właściwą atmosferę pracy i o uczciwość i sumienność w jej wykonywaniu. Wśród wymienionych 12 form prac, używanych w Świetlicach, część jest przeznaczona wyłącznie dla chłopców, lub wyłącznie dla dziewcząt, część zaś, jak introligatorstwo, zabawkarstwo, zdobnictwo czy ogrodnictwo—dla jednych i drugich wspólnie. Pod koniec roku wskazane jest urządzić wystawę prac świetliczan dla unaocznienia ilości i jakości dorobku w tych dziedzinach, jak np. hodowla kwiatów, czy

zabawkarstwo, dobrze jest organizować konkursy.

Zajęcia artystyczne w Świetlicy.

Sztuka i pierwiastek piękna wypowiada się w Świetlicach w największej ilości i różnorodności form. Najbardziej dostępną formą w prowadzenia tego czynnika do Świetlicy jest wspólny śpiew. W Świetlicach mniej licznych i mniej wyrobionych należy ograniczać się do chóru unisono; ale nawet tam, gdzie już udało nam się zorganizować chóry wielogłosowe, nie powinniśmy śpiewu unisono zarzucać. Jest to najlepszy sposób przenoszenia pieśni ze Świetlicy do środowiska i otoczenia świetliczan. Spiewu w Świetlicy musi być dużo—ludowego, regjonalnego, na każdem zebraniu, na wycieczkach, na uroczystościach i wieczornicach—aby promieniował przez świetliczan na ich otoczenie.

Trudniejszą formą umuzykalniania jest organizowanie zespołów muzycznych. Powinno to być jednak jedną z ambicji świetlicowych. Stosunkowo najdostępniejszy do zorganizowania jest zespół mandolinistów;—dla zapewnienia mu rozwoju i należytego poziomu ważne jest pozyskanie fachowego kierownika.

W każdej Świetlicy znajdą się mniej lub więcej uzdolnieni miłośnicy deklamacji, co można wyzyskać przez podsuwanie im do recytacji pięknych urywków poezji. Większe jeszcze znaczenie ma organizowanie deklamacji chóralnej, wyrabiającej smak i dającej przeżycia artystyczne większej grupie. Deklamacje chóralne, jako typ pracy zespołowej, są bardzo w Swietlicach pożądane. Zarówno deklamacje chóralne jak i solowe

można urządzać z towarzyszeniem muzyki jako t. zw. melodeklamacje (z towarzyszeniem fortepianu, skrzypiec, zespołu orkiestralnego).

W zespołach nowych, niewyrobionych i o nieznanych uzdolnieniach—śpiew i deklamacja mogą stanowić punkt wyjścia dla poczynań teatralnych.

Przy organizowaniu jakiegokolwiek widowiska teatralnego w Świetlicy, należy pamiętać o jego podwójnej roli—wychowawczej i artystycznej.

Nietylko ostateczny efekt jest ważny—ale cały proces powstawania i przygotowywania widowiska z obu wyżej wymienionych względów, ma niesłychane znaczenie. Zespół świetlicowy winien włożyć jaknajwięcej własnej twórczości, inicjatywy i pracy w każde poczynanie teatralne—co powinno wyrugować tak rozpowszechnione tresowanie zespołów i budzenie ambicji jedynie w kierunku naśladowania teatru zawodowego. Rozpocząć pracę w tym kierunku należy od opracowywania drobnych całości, jak inscenizacje dawnych znanych i nowych piosenek, dramatyzacje baśni, legend, wydarzeń historycznych, życiorysów wielkich ludzi, pantominy humorystyczne, plastyczno-muzyczne, lub też o efektach barwnych (jarmark perski, wesele i t. p.). Rzeczy te mogą być opracowywane na tygodniowych zebraniach Świetlicy, bez specjalnych prób i po pewnym czasie można z nich złożyć całe widowisko—np. wieczór piosenek ludowych, Andrzejki, 29 listopad w pieśni i obrazie, wieczór humoru, wieczór baśni, wieczory literackie, wieczór

wschodu i t. p. Pracę zespołu grającego, uzupełniać musi praca zespołu dekoratorskiego i przygotowującego kostjumy. Dla połączenia poszczególnych części widowiska składanego — dobrze jest wprowadzić osobę zapowiadacza, prowadzącego t. zw. konferensjerkę. Podobny charakter powinny mieć wszelkie obchody, rocznice i akademje, z dodaniem oczywiście krótkiego przemówienia czy odczytu—wypowiedzianego przez któregoś ze zdolniejszych świetliczan czy świetliczanek, lub też w braku tychże przez kogoś z kierownictwa.

Raz, lub najwyżej dwa razy do roku, jedna ze Świetlic może przygotować większe widowisko, wymagające dłuższego nakładu czasu i pracy. Najlepiej, aby widowiskiem takiem zajęło się koło dramatyczne, składające się ze zdolniejszych i specjalnie zamiłowanych w tym kierunku Świetliczan, którzy mogą jednocześnie poświęcić więcej czasu na zebrania kółka—gdzie wybiera się, omawia i przeprowadza próby widowiska. Praca na kółku powinna być planowana bez pośpiechu, dążąca do wydobycia twórczej inicjatywy uczestników.

Należy unikać bezwartościowych komedyjek, dobierając raczej utwory o bezsprzecznej wartości artystycznej i treściowej. Najlepiej opierać się na pomysłowości kółka, opracowując wspólnemi siłami np. oryginalnie ujętą jasełkę, Rok Polski w pieśni i obrzędzie i t. p.

Kółko powinno prenumerować czasopismo „Teatr Ludowy“, gdzie znajdzie dużo materjalu zwłaszcza dla Świetlic na pro-

wincji. Obok kółka dramatycznego, dla przeprowadzenia widowiska, pracować musi kółko dekoracyjno-kostjumowe i techniczno-gospodarcze. Przygotowanie widowiska nie powinno wyczerpywać pracy kółka dramatycznego. Należy też prowadzić naukę dykcji, żywego słowa, referować i dyskutować różne zagadnienia, związane z teatrem wogóle i teatrem amatorskim w szczególności.—Oprócz zespołów śpiewaczych, muzycznych i teatralnych można wprowadzić do Świetlicy zespoły, czy kółka rysunkowe i zdobnicze. Kółka takie mogą zajmować się przyozdobianiem Świetlicy, dostarczaniem artystycznych programów, zaproszeń i t. p. Na kółkach tych oraz na zebraniach Świetlicy winny też być poruszane zagadnienia e s t e t y k i o s o b i s t e j i m i e s z k a n i o w e j, w formie pogadanek, pokazów, ogłaszania konkursów, na opis lub model właściwego ubrania, mieszkania i t. p.

Prócz wprowadzania tych form, które są przedewszystkiem terenem ekspansji artystycznej młodzieży, należy ułatwiać młodzieży zetknięcie z dobrym teatrem, koncertem czy wystawą dzieł sztuki, przez urządzanie wspólnych wypraw na wartościowe widowiska i na imprezy artystyczne.

12.

ŚWIETLICE DLA MŁODOCIANYCH (14—18 LAT ŻYCIA).

Właściwości p s y c h i k i młodzieży w okresie pokwitania.

Organizując Świetlice dla młodocianych w wieku 14—18 lat, musimy stale pamiętać

że okres ten — to etap najtrudniejszy i najnieszczęśliwszy życia ludzkiego — niezależnie od jego zewnętrznych warunków; jest to bowiem czas niebezpiecznej burzy duchowej, rozterki uczuć i nastrojów, w której młody chłopak czy dziewczyna są bezradni. Z drugiej strony, musimy pamiętać o drugiej prawdzie, zawartej w powiedzeniu Rousseau'a iż „pokwitając, rodzi się człowiek po raz drugi". Charakterystyczne cechy młodzieży w tym wieku: hiperkrytycyzm w stosunku do rzeczywistości, upór, negacja w stosunku do uznawanych prawd, przekora względem starszych — czynią okres ten najtrudniejszym dla wychowawcy, Ponadto uwzględnić musimy w naszych rozważaniach specyficzne cechy psychiczne młodzieży proletarjackiej; wąskie ramy życia, nakreślone przez nedzę, ciasne horyzonty przyszłości powodują z i m n y r e a l i z m, nieraz nawet c y n i z m w stosunku do życia. Współczesne, wyjątkowo trudne warunki życiowe, panujące wszechwładnie bezrobocie, uderzając we właściwe temu okresowi poczucie „niepełnowartościowości", stwarzają w duszach młodych chłopców i dziewcząt przygnębiającą świadomość, iż są „niepotrzebni" w życiu, iż są balastem rodziny i społeczeństwa.

Jeśli idzie o dziewczęta, to oprócz tych wszystkich niebezpiecznych cech życia duchowego, wykazują one z racji wcześniejszego fizycznego dojrzewania płciowego, bądź to niezdrowe zainteresowanie, a raczej pogrążanie się w zagadnieniach życia seksualnego bądź marzycielskie fantazjowa-

nie — jedno i drugie bardzo niebezpieczne w ich warunkach.

Dziewczęta w wieku od 14 18 lat możnaby podzielić — nie wchodząc w zbyt drobiazgową analizę charakterów — pod względem usposobień, na dwa niejako zasadnicze typy: pierwszy to ten, dla których przełomowy okrs fizjologiczny jest okresem depresji psychicznej, drugi to ten dla których czas ów jest okresem najbardziej wybujałego, nieokiełznanego temperamentu.

Pierwszy typ wymaga postępowania niezwykle delikatnego, nacechowanego serdeczną subtelnością i umiejętnością wnikania w psychikę. Roztaczana opieka musi być dyskretna, postępowanie całe nacechowane główną myślą przewodnią: pozyskania zaufania zespołu; będzie to bowiem niejako fundamentem dalszej pracy wychowawczej.

Drugi typ — o temperamencie gwałtownym, wybuchowym, żywo reagującym na wszelkie podniety umysłowe i fizyczne, stanowi materjał trudny do prowadzenia, aczkolwiek może pozornie łatwiejszy do pozyskania. Kierowniczka Świetlicy, przy takim zespole, musi posiadać dużo taktu i wyrobienia życiowego, aby w każdej sytuacji umieć zachować swój autorytet.

Kształtując charaktery młodzieży Świetlicowej, musimy pamiętać o ujemnych cechach jej psychiki — opierać się jednakże na dodatnich wartościach tego wieku. Jest to bowiem równocześnie okres zwrotu duszy młodzieńczej ku własnemu wnętrzu, i własnej jaźni, okres analizowania siebie i drugich, wykazujący chęć formowania własnej osobowości, chęć toczenia walki między pierwotnemi, budzącemi się popędami, a dążeniami do rozwoju duchowego. Poczucie „niepełnowartościowości" własnej kłóci się w duszy chłopca czy dziewczyny z głęboką wiarą w możność przetworzenia istniejącej rzeczywistości i stosunków na lepsze i wyższe. Odczucie osamotnienia duchowego budzi głód ideału i dążenie do rozwoju duchowego, rodzi chęć i podłoże dla samowychowania.

Na tem opierając się, winna Kierowniczka Swietlicy zdążać przy kształtowaniu charakteru do sublimowania (wedle recepty Sprangera) s e x s u s w e r o s, do przetwarzania niszczącej siły rozwoju płciowego w budującą, dodatnią.

Ponieważ w myśl założeń, mamy objąć narazie pracą Świetlicową miasta i miasteczka, przeto będziemy mieli do czynienia przeważnie z młodzieżą ze sfer rzemieślniczych i robotniczych, czy wręcz proletarjackich.

Zarówno chłopcy, jak i dziewczęta z tych środowisk stoją niejednokrotnie na niskim poziomie kultury towarzyskiej, posiadają małe poczucie etyki i moralności, a przebywając w ciężkich warunkach życiowych, ustosunkowują się naogół niechętnie do zagadnień społecznych i państwowych.

Pozatem, częstem zjawiskiem w tej sferze jest kastowość, mierzenie wartości towarzyszy zależnie od zajęć rodziców.

Pokonanie tych uprzedzeń, wpojenie w umysły pełnego poszanowania każdej pracy, uczciwie spełnianej, będzie może nieraz pierwszym etapem w naszej pracy wychowawczej wsród zespołu.

W pracy nad zespołem w tym wieku i z takiego środowiska musimy pamiętać, że otrzymujemy pod opiekę materjał, odnośnie do pewnych dziedzin życia, zupełnie surowy, odnośnie do innych—obciążony pewnemi nawykami, głęboko nieraz zakorzenionemi, które trzeba będzie usunąć. Nie może to się stać drogą nakazu, czy zakazu, ale jedynie drogą głębokiego wpływu wychowawczego, drogą osobistego oddziaływania na członkinie zespołu.

Współżycie grupowe, jakiem jest życie świetlicowe musi wyrobić w członkach zespołu poczucie przynależności do zespołu, poczucie odpowiedzialności jednostki za zespół, zespołu za czyny jednostki, a wreszcie zespołu jako takiego za całość jego poczynań. Zespół musi zrozumieć konieczność podporządkowania interesów i celów jednostki celom i interesom grupy, a dalej celów i interesów grupy celom i interesom Państwa.

Charakterystyka i rola Kierowniczki Świetlicy.

Kierowniczka Świetlicy dla młodocianych, prócz znajomości form i metod pracy świetlicowej musi posiadać własną inicjatywę, by móc podsunąć szereg pomysłów członkom zespołu, którzy zbyt są jeszcze niewyrobieni, aby móc przejawiać własną pomysłowość. Inicjatywa ta jednak powinna być dyskretna, aby z jednej strony nie iść wbrew dążeniom świetliczan, z drugiej — nie przytłaczać swą bujnością jednostek bierniejszych.

Rola, jaką Kierowniczka gra w Świetlicy, dla młodocianych, jest niezmiernie ważna i niełatwa. Nie narzucając zbytnio swej woli, winna ona trzymać rękę na pulsie życia zespołu i być jego regulatorem, moralnym autorytetem. Winna być czynnikiem, łagodzącym wszelkie zadrażnienia, najwyższą instancją, do którejby się w chwilach ważnych, czy ciężkich z pełnem zaufaniem wszyscy członkowie zespołu zwracali.

Nie może ona okazywać nadmiernej sympatji jednym członkom zespołu, a niechęci innym. Zespół młodociany stanowi dla Kierowniczki przebogaty materjał doświadczalny w pracy wychowawczej, a bezstronna obserwacja pozwoli jej coraz głębiej wnikać w dusze młodzieży.

Ważną rzeczą jest wygląd zewnętrzny Kierowniczki. Ubranie jej musi być estetyczne, nie pretensjonalne, ale porządne; młodzież bowiem, a szczególniej dziewczęta w tym wieku reagują na to silnie i lubią naśladować. W szczególności należy dbać o to, aby nigdy nie narażać się na śmieszność.

Wychowanie państw. obyw.

Rozważając program wychowania państwowo-obywatelskiego w Swietlicy dla młodocianych, a w szczególności sposób podawania wiedzy obywatelskiej, bierzemy pod uwagę w tej chwili taki stan rzeczy, jakobyśmy mieli w niej do czynienia z młodzieżą, która stoi na poziomie ukończonej *szkoły powszechnej*. O wychowaniu państwowo-obywatelskiem, młodzieży, która do tego poziomu nie dorosła, mówimy w uwagach końcowych.

Podawanie wiedzy obywatelskiej.

Pamiętając o tem, iż chłopak lub dziewczyna, z którą mamy do czynienia w Świetlicy dla młodocianych, ukończyli szkołę powszechną bądź to bezpośrednio przed wejściem do Świetlicy bądź też niewiele przedtem — wiedząc dalej, iż, jak dotąd, po większej

części mają oni na razie całkowicie dość „uczenia się“, licząc się wreszcie z tem, iż w okresie pokwitania silniej działają czynniki emocjonalne, aniżeli intelektualne — musimy podawany jej materjał teoretyczny z wiedzy obywatelskiej ograniczyć do minimum, idąc natomiast drogą pogłębiania i przetrawiania posiadanych przez młodzież wiadomości.

Ponieważ szkoła powszechna daje w zakresie wiedzy obywatelskiej ogólny pogląd na życie Państwa, z nachyleniem gospodarczem i regjonalnem, wiedza obywatelska winna obrać jakiś dział tego życia najbardziej dla młodzieży w danej chwili i na danym terenie aktualny i w tym kierunku pogłębić posiadane przaz młodzież wiadomości.

Tematów do aktualnych pogawędek, pozwalających pogłębić wiedzę obywatelską, dostarczą z jednej strony wypadki życia codziennego członków Świetlicy, z drugiej bieżące, aktualne wydarzenia z życia danego środowiska, lub całego kraju, które w danej chwili trafiają do zainteresowań młodocianego zespołu.

P r z y k ł a d y: 1) Rodzice otrzymali wezwanie do zapłacenia podatków; stąd sposobność do pogadanki o podatkach wogóle, ich konieczności, rodzaju, rozkładzie, a zarazem do zwalczania tak ogólnego nastroju niechęci do płacenia podatków.

2) Ktoś z rodziny korzysta z pomocy lekarskiej w Ubezpieczalni Społecznej; stąd pogawędka o ubezpieczalniach, parę danych historycznych, cele, rodzaje, potrzeba ubezpieczeń.

3) Młodzież interesuje się gorąco przebiegem Challenge'u; stąd pogawędka o roli lotnictwa zarówno dla samoobrony, jak i dla zbrątania ludów.

4) Przyjechali Polacy z zagranicy; z jakich krajów, ilu, poco? Pogawędka o naszej emigracji, o konieczności kontaktu.

Natomiast, systematyczne udzielanie wiedzy obywatelskiej, wedle zgóry nakreślonego programu, w tym okresie życia młodzieży, byłoby rzeczą niewskazaną. Należy poza tem stale pamiętać, iż podawanie wiedzy obywatelskiej musi być objęte wszystkimi działami pracy świetlicowej, analogicznie do sposobu jej udzielania w szkole, która podaje ją we wszystkich przedmiotach nauki — a dalej, iż główną formą podawania tej wiedzy ma być a u t o p s j a, osiągana drogą w y c i e c z e k s p o ł e c z n y c h, które obejmą: ogniska pracy społecznej, samorządowej, państwowej.

Celem „wycieczki społecznej“ winno być bądź zobaczenie danego warsztatu pracy i poznanie jej warunków, bądź zainteresowanie uczestników wycieczki rolą i znaczeniem pewnych urządzeń społecznych i państwowych.

Terenem takiej wycieczki może być warsztat, fabryka, szpital, muzeum, teatr, park miejski, a nawet pole czy las; każda bowiem wycieczka, umiejętnie wyzyskana, stać się może wycieczką społeczną, bowiem podczas każdej wycieczki nasunie się szereg zagadnień, które będzie można omówić. Oto przykłady: wycieczka idzie drogą błotnistą — nasuwa się odrazu temat do omówienia roli pracy zespołowej; po drodze spotykamy

uszkodzone drzewka, świeżo zasadzone—znowu temat do pogawędki o poszanowaniu własności społecznej; dalej dzieci, bawiące się przy drodze bez żadnej opieki—nasuwają myśli o konieczności zorganizowania opieki nad dziećmi, których rodzice zajęci są pracą zarobkową. Wycieczka w pole pozwoli na omówienie pracy rolnika i znaczenia jego w całokształcie zagadnień państwowych. Wycieczka do lasu — na omówienie znaczenia lasu w gospodarce państwowej, oraz wdrożenie bezpośrednie do szanowania roślin i niezaśmiecania lasu.

Z uwagi na to, iż młodzież w tym okresie życia ma dążność do kształtowania planu życiowego, koniecznością dla Kierowniczki Świetlicy, jest objęcie wiedzą obywatelską także i poradnictwa zawodowego, choćby w małym zakresie.

Kształtowanie postawy obywatelskiej.

Kształtowanie należytej postawy obywatelskiej odbywa się pośrednio drogą a odpowiedniego udzielania wiedzy obywatelskiej. Korzystając jednakże i opierając się na tem, iż najsilniej działają w tym okresie życia czynniki emocjonalne, musimy w Świetlicy budzić właściwy młodzieży pęd do bohaterstwa, stawiając jej przed oczyma obrazy życia bohaterów i zaspakajając tą drogą jej głód ideału, niecić miłość do Państwa, Narodu, ludzkości, współczucie dla niedoli ludzkiej, sublimując rozbudzony popęd seksualny w miłość wielkich ludzi i wielkich czynów Im większy cynizm uderza nas w psychice młodzieży, im większa beznadziejność wieje z jej smutnej duszy, tem większy spo-

czywa na nas obowiązek rozszerzenia jej horyzontów, dania jej skrzydeł.

Na wytworzenie tej właściwej postawy obywatelskiej składa się całokształt życia w Świetlicy. Pomaga w tym kierunku umiejętne wyzyskanie a nawet organizowanie przeżyć zespołowych. Nietylko na młodzież, ale i na starszych działają pewne formy słowne i ruchowe.

Uroczyste ślubowanie, w odpowiednim nastroju odśpiewanie pieśni, pełna szacunku postawa (na baczność), tańce narodowe, a dalej, w miarę możliwości, odświętny strój w uroczystych chwilach — wszystko to powoli ale konsekwentnie wytwarza odpowiednią postawę obywatelską. Wyrabianie czci dla pewnych przedmiotów symbolicznych (sztandar, orzeł, portret Prezydenta i Marszałka), odpowiednio zreorganizowane uroczystości i obchody narodowe i państwowe, wszystko to, łącznie z rzetelną wiedzą obywatelską, kształtuje właściwy stosunek młodzieży do Państwa i wytwarza odpowiednią postawę obywatelską, postawę charakteryzującą się głośnem a mocnem biciem serca z radości, gdy dobrze się w Pańswie dzieje — równie mocnem, a bolesnem jego ściśnięciem na wieść o niedoli Państwa i natychmiastowym odruchem: co robić, by złemu zaradzić.

Ponieważ, jedną z cech charakterystycznych dla tego wieku jest egoizm, wybujałość indywidualizmu, Kierowniczka Świetlicy musi przeciwdziałać tym skłonnościom przez dążność do uspołecznienia młodzieży. I tu dochodzimy do trzeciego elementu składowego

wychowania państwowo - obywatelskiego: do postępowania obywatelskiego.

Kształtowanie postępowania obywatelskiego.

Trudno o lepszy teren jego kształtowania, jak życie świetlicowe. Ściany klasy szkolnej, ograniczone i ścieśnione ławką szkolną i rozkładem godzin, nie dają tej swobody samodzielnego organizowania życia co Świetlica. Należycie prowadzona Świetlica to dzieło świetliczan, to ich własne państwo. Forma samorządu świetlicowego jest świetną szkołą gospodarowania, szkołą pracy obywatelskiej, odzwyczajającą od bezpłodnej, bezprzedmiotowej krytyki, a uczącą, jak trudno jest życie choćby o krok naprzód i wgórę posunąć, podnieść. Warunkiem jednakże nie do obejścia jest z jednej strony dobrowolność samorządu świetlicowego, z drugiej zaś mądra a dyskretna opieka Kierowniczki Świetlicy. Powstające w miarę rozwoju życia świetlicowego, koła samokształceniowe, zabawowe, sportowe—są z jednej strony najlepszą formą podawania wiedzy obywatelskiej—z drugiej jednym z terenów kształtowania postępowania obywatelskiego.

Pamiętając o bardzo silnym w tym okresie życia, pędzie do samodzielności, zaprawiamy młodzież do samodzielnej pracy organizacyjnej, rozpoczynając od uczestnictwa jej w pracy zbiorowej, przechodząc następnie do jej organizowania, inicjowania—wreszcie do najtrudniejszego dzieła: przekształcania form istniejących pracy zbiorowej, przekształcania środowiska. Tu miejsce na zerwanie z dotychczas jeszcze panującą w wychowaniu obywatelskiem frazeologją, a wykazywanie, iż oczyszczenie, wybielenie, przy-

strojenie Świetlicy, czy własnej chaty, wybrukowanie podwórka czy drogi — to czyn obywatelski—odmienianie zaś słów: Ojczyzna czy Państwo przez wszystkie przypadki — to frazes.

Pogadanki, mające na celu rozszerzenie wiedzy obywatelskiej, niejednokrotnie nasuną również sposobność do czynu obywatelskiego. Np., z pogadanki o lotnictwie może wypłynąć projekt założenia koła L.O.P.P., a z pogadanki o przyjeździe Polaków z zagranicy—próba nawiązania korespondencji z młodzieżą polską zagranicą.

Kształtowanie postępowania obywatelskiego dziewcząt

Kształtując postępowanie obywatelskie dziewcząt w Świetlicy, kierownictwo pamiętać musi o ich przyszłym terenie pracy, który w większości będzie ich udziałem, niezależnie od ich pracy zawodowej, o rodzinie: o domu, i do tej pracy je przygotować. Podstawą odpowiedniego w tym kierunku nastawienia jest wytworzenie w nich świadomości, iż kobieta jest twórczynią atmosfery rodzinnej, iż od niej głównie zależy, czy dom rodzinny stanie się piekłem czy rajem — że, od tego, czy w przyszłości spełni swą rolę strażniczki ogniska rodzinnego, zależy wartość przyszłego pokolenia, a więc i dola Polski. Do tej przyszłej roli musi ją Świetlica przygotować, wdrażając już na terenie życia świetlicowego, tudzież rodzinnego do pracy gospodarczej i wychowawczej (dbałość o ład w Świetlicy, opieka nad młodszymi świetliczanami, opieka nad dziećmi w rodzinie, wpływ wychowawczy na chłopców w Świetlicy).

Świetlica koedukacyjna pozwala nam na kształtowanie należytego stosunku mężczyzn

do kobiet. Odpowiednie przedstawienie roli kobiet w życiu rodziny, narodu i ludzkości pomoże z jednej strony, do zwalczania w dziewczętach poczucia „niepełnowartościowości“ — z drugiej przeszkodzi wytworzeniu w chłopcu głupiej męskiej pychy i zarozumiałości, z równoczesnem lekceważeniem kobiet. Zadaniem Kierowniczki Świetlicy jest nietylko przygotowanie dziewcząt do ich przyszłej roli matek ale i równoczesne przygotowywanie chłopców do ich przyszłej roli ojców.

Jednakże, równocześnie musimy strzec się zacieśniania horyzontu myślowego i ideowego dziewczyny do ścian domu, do czego ma ona wrodzoną skłonność — natomiast winniśmy jej rolę w rodzinie rzucać na tło ogólne roli w Narodzie i Państwie, z tem zaś wiąże się konieczność, w miarę możności, przygotowania jej, a co najmniej wskazania jej odpowiedniej pracy zawodowej.

Stale zaś przy wychowaniu państwowo-obywatelskiem młodzieży w tym wieku liczyć się musimy z właściwą jej niechęcią do wszelkiego autorytetu i kształtować w niej obywatela dyskretnie i jakby mimochodem. Pod żadnym zaś warunkiem nie wolno nam narzucać jej uniformu obywatelskiego bez procesu kształtowania duszy.

13.
ŚWIETLICE DLA MŁODZIEŻY POWYŻEJ 18 LAT

Zgodnie z naszem założeniem, mają to być zespoły koedukacyjne.

Ponieważ zasięg naszej pracy ma objąć narazie miasta i miasteczka, środowisko, z którego rekrutują się te zespoły, jest środowiskiem rzemieślniczem, robotniczem i proletarjackiem, z dodaniem jeszcze bezrobotnych i to bezrobotnych przeważnie ze sfer pracowników fizycznych.

Ażeby uświadomić sobie metody pracy, jakie należy stosować w tych Świetlicach, musimy wziąć pod uwagę nastepujące czynniki:

a) środowisko,

b) powody, które dany zespół skupiły,

Charakterystyka środowiska.

Najogólniejszy podział, jaki się da przeprowadzić — to pracujący, niezatrudnieni i bezrobotni.

Pierwsi są to przeważnie pracownicy fizyczni. I tu zaznaczy się, jak poprzednio, kastowość, odnośnie do zajęć zawodowych i to silniej u kobiet, niż u mężczyzn.

Ludzie w tym wieku — to już nie młodociani, mający nieustalone poglądy na zagadnienia społeczne, ale ludzie, posiadający pewne świadome nastawienie, odnośnie do zagadnień społecznych czy politycznych, nabyte w środowisku swej pracy zawodowej; poglądy te, niejednokrotnie mętne, chaotyczne, trzeba będzie prostować drogą pogadanek, zebrań dyskusyjnych czy odpowiedniej lektury. Odnośnie do usposobień, są to już ludzie o bardziej skrystalizowanych rysach charakteru — i to w większej mierze u kobiet, niż u mężczyzn.

Druga kategorja—to niezatrudnieni, to jest ci, którzy, mimo odpowiedniego wieku czy przygotowania do pracy — wcale jesz-

cze dotąd zawodowo nie pracowali. Grozi im wykolejenie życiowe, gdyż kto wie, kiedy znajdą pracę, a narazie przyzwyczajają się do bezczynności.

Trzecia kategorja — to bezrobotni t.j. ci którzy pracę utracili. Wśród tych, prócz, pewnych cech, wspólnych z poprzednimi jak np. pewne nastawienia ideologiczne czy społeczne, można rozróżnić jeszcze dwa zasadnicze typy psychiczne.

Jedni — ci, słabsi których bezrobocie deklasuje społecznie, staczający się w pojęciu własnem i ogółu coraz niżej, walczący ostatkiem sił z otchłanią, w jaką spycha ich długotrwały brak pracy, znieczuleni na nędzę obcą w poczuciu własnej nędzy, apatyczni, jeśli chodzi o zagadnienia społeczne. Rola Świetlicy w pierwszym rzędzie polega na wyrwaniu ich z apatji.

Inni, to ci, którzy mimo ciężkich niejednokrotnie warunków życiowych, mają jednak dużo energji życiowej, a bohatersko walcząc z prześladującym ich losem, wierzą w lepsze jutro, i w obcowaniu gromadnem szukają ucieczki i zapomnienia o doraźnej niedoli. Świetlica spełni swoje zadanie, jeśli w tej walce im dopomoże, i uzbroi ich.

Powody, które zespół skupiły.

Jeśli chodzi o posiadająch pracę, to w Świetlicy szukają oni, bądź rozrywki po ciężkiej pracy zawodowej, bądź źródła pracy innej, umysłowej lub artystycznej. Chwile tam spędzone są dla nich przedewszystkiem chwilami wytchnienia, zaspokojenia drzemiącej w każdym człowieku potrzeby współżycia gromadnego, oraz przeżyć i wrażeń podnioślejszych.

Niezatrudnieni przychodzą do Świetlicy z powodów analogicznych, ale jeszcze częstokroć i dlatego, że nie wiedzą, co robić z nadmiarem wolnego czasu; jest to zatem teren wyładowania zbywającej energji.

Bezrobotnych wreszcie sprowadza z jednej strony bezczynność, która dla pozbawionych pracy jest częstokroć nie do zniesienia z drugiej zaś chęć współżycia z innymi, przepędzenia beztrosko choć chwil kilku, które pozwoliłyby *im zapomnieć o tragedji życia.*

Metody pracy.

Zarówno środowisko, z którego się zespół rekrutuje, jak i powody, które go skupiły, nakładają konieczność stosowania odpowiednich metod pracy. Jeśli weźmiemy pod uwagę zespół, złożony z samych pracujących, to dążąc do zaspokojenia pragnień, które ich skupiły, musimy przedewszystkiem dać im możność miłego spędzenia godzin wczasów. W zespole, składającym się z pracujących i niezatrudnionych, lub z pracujących i bezrobotnych, prócz metod poprzednich, trzeba jeszcze zastosować dla grupki bezrobotnych czy niezatrudnionych, pewne formy pracy dobrowolnej, przeszkolenia lub dokształcania zawodowego, które pozwoliłoby im uzyskać w przyszłości pracę, a chwilowo dać przynajmniej jej pozory. Punktem wyjścia w całej pracy na terenie tych Świetlic, tak jak i w poprzednich musi być oczywiście zainteresowanie danego środowiska, z którego się zespół świetlicowy składa, Zainteresowanie to można poznać dwoma sposobami: drogą rozmów indywidualnych z członkami zespołu, lub drogą ankiety.

Pierwszy sposób da nam napewno peł-

niejszy obraz zagadnidnia. Podejście jednak Kierowniczki do zespołu musi być tego rodzaju, by zespół nie uważał pogawędek za chęć wdzierania się obcej osoby w ich dusze, gwoli zaspokojenia ciekawości, ale by sam odczuł potrzebę szczerego wypowiadania się.

Na terenie Świetlic dla młodzieży dorosłej, należy starać się o wydobycie z członków zespołu jak największej inicjatywy, pozostawić im jaknajwięcej swobody, kierując jedynie dyskretnie pracą poszczególnych członków, czy grup danego zespołu.

Zespół musi zrozumieć pełną wartość podejmowania wysiłku zbiorowego, zrozumieć korzyść i wartość pracy gromadnej.

Należy powoli, ale jaknajbardziej konsekwentnie wciągać członków zespołu w orbitę zagadnień społecznych i państwowych, niwelować różnice stanowe, prowadzić pracę wychowawczą, z wyraźnem nastawianiem podciągania ku górze pod względem intelektualnym. Należy wpajać w zespół potrzebę dokształcania się intelektualnego, czy zawodowego. Dokształcanie to można zorganizować np. drogą tworzenia kółek samokształceniowych, o charakterze intelektualnym lub zawodowym — w tym ostatnim wypadku tworząc grupy zawodów, czy zainteresowań.

Zajdzie tu jeszcze nieraz, jak i w Świetlicy dla młodocianych, konieczność wpajania w zespół zasad kulturalnego zachowania się towarzyskiego i uprzejmego stosunku mężczyzn do kobiet. Obecność kobiet w zespole może nam tę pracę wybitnie ułatwić.

Zgrupowanie w jeden zespół posiadają-

cych pracę i niezatrudnionych, czy bezrobotnych może wywrzeć na jednych i drugich wpływ dodatni. Bezrobotni czy niezatrudnieni zostaną, przez posiadających pracę, wciągnięci w orbitę ogólnych zainteresowań, pracujący zaś będą mogli wpoić w nich odwagę do przetrwania ciężkich chwil bezrobocia, a zarazem wdrożyć się do pracy samopomocowej i opiekuńczaj.

Nie można ukrywać, że praca w tego rodzaju zespołach będzie niejednokrotnie natrafiała na trudności. Zagadnienia bowiem, które interesują bezrobotnego, są częstokroć niezrozumiałe dla posiadającego pracę i odwrotnie — bezrobotnym trudno mówić o rzeczach, mogących interesować pracującego. Rozbieżności te jednak, z czasem, usunie wspólne obcowanie i koleżeńskie węzły życzliwości.

Drugim rodzajem zespołów, jaki się napewno nieraz zdarzy, są zespoły, złożone wyłącznie z niezatrudnionych lub bezrobotnych. W zespołach, złożonych z niezatrudnionych, oprócz stosowania form pracy ogólno-kulturalnej, trzeba jeszcze koniecznie wprowadzić naukę jakiegoś zawodu, który dałby widoki na uzyskanie pracy, zapobiegając jednocześnie całkowitemu wykolejeniu.

W zespole dla bezrobotnych, prócz pracy kulturalnej, jest jeszcze do pomyślenia wykorzystanie posiadanych przez nich fachów dla zorganizowania różnego rodzaju pracy zespołowej, np. umeblowanie Świetlicy, oprawianie książek i t. d. Można będzie tą drogą, przy uzyskaniu pewnej pomocy z zewnątrz (Fundusz Pracy, zbiórka materjałów czy pie-

nędzy wśród społeczeństwa), zorganizować oparte na zasadach samowystarczalności zaspokojenie ich własnych potrzeb, lub też organizować kursy i warsztaty pracy.

Zajęcie zrodzi w bezrobotnych samopoczucie przydatności w społeczeństwie, spowoduje lepszą postawę psychiczną, a w konsekwencji ułatwi kierownictwu pracę wychowawczą. Np. jeśli w zespole bezrobotnych są krawcy, czy krawczynie, szewcy, stolarze, murarze i t. p., to po uzyskaniu materjałów w naturze, można zorganizować samowystarczalną szwalnię ubrań, czy bielizny, wyrób obuwia, sprzętów codziennego użytku, odczyszczanie mieszkań bezrobotnych i t. p. Praca będzie wykonywana drogą wzajemnych usług.

Rzecz jasna, że tego rodzaju pracy nie może poprowadzić samo kierownictwo. Niejednokrotnie zajdzie potrzeba fachowej pomocy w danej dziedzinie — bądź z grona samych bezrobotnych, bądź z poza nich, przez odpowiednio dobranych instruktorów.

Samorząd.

W Świetlicach, w tym okresie wieku (18—23 lat), samorząd staje się już nietylko pożądany lecz wprost konieczny. Całokształt jednak pracy wychowawczej tak musi być pokierowany, by członkowie Zarządu samorządu Świetlicowego uważali piastowane przez siebie godności nie jako wyróżnienie, któremby się mieli pysznić, lecz jako służbę obywatelską dla społeczeństwa świetlicowego. Członkowie zaś Świetlicy winni wdrażać się do wykonywania zarządzeń i do podejmowania ochotnie inicjatywy wybranego przez siebie przedstawicielstwa.

17.

WYCHOWANIE PAŃSTWOWO-OBYWATELSKIE W ŚWIETLICACH DLA MŁODZIEŻY POWYŻEJ LAT 18.

Właściwości psychiki wieku młodzieńczego.

Rozważając program wychowania państwowo - obywatelskiego w Świetlicach dla młodzieży powyżej 18 lat życia, musimy mieć przed oczyma portret duchowy wieku młodzieńczego. Okres to pozytywny, wyrażający się w dążeniu do sharmonizowania, do dostosowania się, w skłonności do kompromisu z otoczeniem, do formowania w sobie człowieka. Cechuje go chęć stworzenia własnego poglądu na świat, dążenie do syntezy, usiłowanie systematyzowania wiedzy, zapał do nauki, krystalizowanie się specjalnych zainteresowań, aktywne ustosunkowanie się do materjału naukowego, jakiego dostarcza książka i życie.

Rola Kierowniczki Świetlicy, schodzi w dziedzinie wychowania państwowo-obywatelskiego do roli doradcy, który pomaga młodzieży w samokształceniu i samowychowaniu. Opierając się na tworzących się zainteresowaniach specjalnych, na popędzie i zapale do nauki, można pokusić się, przy sprzyjających okolicznościach, o danie młodzieży elementarnego kursu ekonomji społecznej, prawa, wiedzy o Polsce, idąc jednakże po linji jej zainteresowań. Licząc się z aktywnem jej ustosunkowaniem się do materjału naukowego, należy obrać drogę samodzielnego, jak najgłębszego przetrawiania przez nią aktualnych zagadnień.

Przykład: Młodzież w szkole powszechnej i w Świetlicy dla młodocianych poznała zgrubsza życie samorządu terytorjalnego. Wybory do samorządu czynią to zagadnienie aktualnem; młodzież z konieczności interesuje się niem żywo. Zadaniem Kierowniczki Świetlicy jest pogłębić wiedzę świetliczan w tej dziedzinie, drogą możliwie samodzielnej pracy.

Przykład drugi: Hitlerowska „czystka" w Niemczech, śmierć Hindenburga — aktualizują stosunki polsko-niemieckie. Obowiązkiem Kierowniczki Świetlicy jest wyzyskać zainteresowanie młodzieży dla omówienia paktu o nieagresji z Niemcami, tudzież zagadnienia etyki politycznej. Głębsze zainteresowanie się tym problemem pozwoli Kierowniczce sięgnąć w przeszłość i omówić z grubsza stosunki polsko-niemieckie w ich historycznym rozwoju.

Zarówno twórcy programu wiedzy obywatelskiej, jak i jego realizatorzy muszą sobie zdawać sprawę z trudności, jakie nastręcza w tej chwili w ogóle wychowanie państwowo - obywatelskie młodzieży.

Jesteśmy pokoleniem, które w grupach ludzi, myślących o przyszłości Państwa i Narodu, o wychowaniu młodzieży, musi być przejęte głęboką troską. Rośnie bowiem to młode pokolenie w warunkach wielce niesprzyjających wychowaniu państwowo - obywatelskiemu. Chaos idej i dążeń, jaki charakteryzuje współczesną chwilę dziejową, utrudnia starszemu pokoleniu—które dla samego siebie musi szukać drogi w tym chaosie—oddziaływanie na psychikę młodych. Właściwa wiekowi młodzieńczemu negacja i opozycja, w ustosunkowaniu się do rzeczywistości, przeszkadzają nastawieniu pozytywnemu młodzieży do rzeczywistości polskiej, a sprzyjają pociągnięciu jej przez elementy i kierunki opozycyjne, a nawet wywrotowe. Kryzys gospodarczy, wywołujący w warstwach, z któremi mamy do czynienia w Świetlicach: bezrobocie i nędzę—wzmaga jeszcze bardziej negatywno-opozycyjny nastrój młodzieży.

W tych warunkach wychowanie państwowo-obywatelskie jest—z jednej strony rzeczą bardzo trudną—z drugiej jednakże nieodzownie konieczną, mającą zadecydować o przyszłości Narodu i Państwa. Z tej wielkiej wagi wychowania państwowo-obywatelskiego w Świetlicach, tudzież z trudności jego realizacji, musi kierownictwo Świetlicy zdawać sobie sprawę jak najgłębiej.

Cel, który nam musi stale przyświecać przy podawaniu wiedzy obywatelskiej-to zainteresowanie młodzieży życiem Państwa, wyrobienie zrozumienia pracy dla niego, wytworzenia kontaktu między życiem i interesem świetliczan, a życiem i interesem Państwa, zwalczenie w duszach młodzieży poczucia ich „niepotrzebności" a wyrobienie świadomości, iż od nich zależy, w ich ręku spoczywa przyszłość Państwa; osobliwy charakter współczesnej chwili w Polsce każe nam wpajać w młodzież przekonanie. iż praca dla dobra istniejącego Państwa jest równie ważna, jak walka o jego niepodległość.

Wielką pomocą w podawaniu wiedzy obywatelskiej jest odpowiednio zorganizowana i przeprowadzona lektura dzienników. W Świetlicy musimy młodzież przyzwyczaić do sta-

łego śledzenia w dziennikach rozwoju spraw państwowych i odróżniania prawdy od plew dziennikarskich.

Równocześnie wprowadzamy świetliczan w rozumienie takich zagadnień jak: człowiek, jako istota społeczna, solidarność społeczna, współżycie, współdziałanie, etyka koleżeńska, samolubstwo.

Sposób podawania wiedzy obywatelskiej dziewczętom

Należałoby również zaznajomić młodzież z dziejami związków młodzieży (filomaci, filareci, promieniści).

Jeśli idzie o dziewczęta, to winniśmy je wprowadzić, poza wyżej wymienionymi zagadnieniami, w zagadnienia higjeny kobiecej, warunków pracy kobiet, zapoznać z problemem opieki nad dziećmi i jego realizacją przez czynniki rządowe i społeczne tudziez należałoby szerzej i głębiej ująć zagadnienia gospodarcze.

Przy lekturze dzienników i czasopism poznajemy dziewczęta z pracą kobiecą.

Warunki współczesnego życia, uwypklające wagę zagadnień gospodarczych wysuwają wogóle konieczność rozszerzenia i pogłębienia w Świetlicy wychowania gospodarczego młodzierzy

Niebezpieczeństwo aktualizacji wychowania państwowo-obywatelskiego.

Postulat aktualizacji wiedzy obywatelskiej jakkolwiek słuszny na wszelkich poziomach: kryje w sobie poważne niebezpieczeństwa, j e d n o s t r o n n o ś c i w podawaniu wiedzy wywołującej niechęć i opór młodzieży i z e w, n ę t r z n o ś c i wyrażającej się w n i e m i ł e m dla młodzieży kaznodziejstwie, lekceważenia wiedzy prawdziwej, a zastępowania jej nużącą młodzież d e k l a m a c j ą o P a ń s t w i e. Zdając sobie sprawą z tych niebezpieczeństw

musimy zwalczać je rzetelnością podawanej wiedzy o Państwie. Największą trudność przedstawia dla młodzieży zrozumienie stanu rozwojowego, w jakim Państwo nasze się znajduje. Przykład: obowiązuje ieszcze Konstytucja z 17 marca z nowelą 2 sierpnia 1926 r. Przez Sejm przeszła nowa Konstytucja z 26. I. r. b. Zanim jednakże weszła do senatu, już sygnalizują w niej pewne zmiany. Aktualizacja nakazuje chwytać życie na gorąco, a więc mówić o tym procesie przebudowy ustroju. Jego szybka zmienność może młodzież niewłaściwie nastrajać do zagadnień Państwa o ile nie rzucimy życia naszego Państwa na ekran współczesnej chwili dziejowej, której cechą charakterystyczną jest lawinowa wprost ruchliwość i zmienność.

Ten nakaz aktualizacji stwarza wreszcie i tę trudność, iż stawia nas często przed koniecznością omawiania spraw, drażliwych, z racji właśnie braku perspektywy między niemi a nami. Jedynem tedy wyjściem jest z jednej strony uczciwość i szczerość a z drugiej umiar i stanowisko państwowo-obywatelskie w omawianiu tych kwestyj,

Pamiętając, iż w tym okresie życia działa silnie intelekt, acz mocno zabarwiony uczuciem—należy postawę i postępowanie obywatelskie kształtować głównie na w i e d z y o b y w a t e l s k i e j, a nie na uczuciu. Dusza młodzieży w tym wieku — to nie biała karta pod względem przekonań polityczno-ideowych, wobec czego bardziej, aniżeli w poprzednim okresie, należy unikać narzucania jej poglądów. Okres życia ludzkiego między 18—21 rokiem to okres wytwarzania się głów-

nych zrębów struktury psychicznej młodego pokolenia, to kuźnia nowych prądów, to kolebka twórców nowych epok, nowych prawd, Tedy, kształtowanie postawy obywatetskiej musi iść drogą dostarczania dyskretnego wzorów i materjałów, przez odpowiednią lekturę; szkołę zaś postępowania obywatelskiego winna Kierowniczką, rozszerzyć z terenu Świetlicy, na teren środowiska, w którem świetliczanie żyją, doprowadzając ich do umiejętności organizowania i przeprowadzania samodzielnych akcyj społecznych, stanowiących całość w sobie i wymagających ciągłości i wytrwałości w pracy (Przykład: zorganizowanie dzielnicowej bibljoteki).

Chwila dziejowa, którą przeżywamy, z racji huraganowej iście zmienności prądów ideowych i wynikających z niej trudności, każe nam szukać i rozwijać w masie społecznej przodowników, którzyby wspólnie z nami dzieło wychowania tych mas prowadzili. Stąd spada obowiązek na Kierowniczkę Świetlicy wyszukiwania i wychowywania tych przodowników. Z drugiej jednakże strony atmosfera epoki sprzyja wytwarzaniu pseudo Hitlerów i pseudo Musolinich — przed czem musimy bronić życia Świetlicy.

Pamiętajmy, iż im bogatsza natura człowieka, tem dłużej trwa okres harmonizowania, wobec czego nie możemy się zrażać brakiem zrównoważenia i wichrowatością danego osobnika, a raczej pomagać mu w znalezieniu siebie i swojej drogi.

Kształtowanie postępowania obywatelskiego dziewcząt.

Dziewczęta w tym okresie wykazują większą dojrzałość i zrównoważenie, aniżeli chłopcy. Na terenie wspólnej, koedukacyjnej

Świetlicy można je wprowadzać do ich przyszłej roli wychowawczej, jaką będą spełniały w rodzinie. Równocześnie, bardziej niż w poprzednich latach, należy baczyć, by sharmonizowanie nie pokrywało się w ich życiu z ograniczeniam i ścieśnianiem horyzontu ideowego. Tu miejsce na stawienie im przed oczy przykładu i wzoru wybitnych kobiet, bojowniczek o prawa kobiet do życia i pracy. P. Prezydentowa Michalina Mościcka, Marja Dulębianka, Curie-Skłodowska, Daszyńska-Golińska i t. d.

Wiek młodzieńczy, bardziej niż wiek pokwitania, ulega przygnębiającemu wpływowi bezrobocia. Nakazem tedy dla Kierowniczki Świetlicy jest zwalczać to przygnębienie ukazywaniem lepszej przyszłości i przygotowywaniem do niej, drogą pracy nad sobą, jak również wskazaniem pewnych możliwości walki z bezrobociem (np. rola spółdzielczości spółdzielnie pracy).

14.

UWAGI KOŃCOWE.

Wykształcenie państwowo obwatelskie analfabetów i pół analfabetów

5. Wychowanie państwowo-obywatelskie młodzieży o niższym poziomie, aniżeli, ten do jakiego doprowadza szkoła powszechna, musi opierać się o program szkoły powszechnej; jednakże, licząc się z psychiką i wiekiem młodzieży, musi unikać systemu szkolnego, a iść drogą aktualizacji i samodzielnej pracy młodzieży.

Wychowanie państwowo-obywalelskie w środowiskach mieszanych pod względem na-

Wychowanie państwowo-obywatelskie w środowiskach mieszanych narodowo

rodowościowym łączy w sobie 2 problemy: wychowanie Polaka do współżycia z mniejszościami i wychowanie tych mniejszości na lojalnych obywateli. W młodzieży polskiej należy wyrabiać podstawę gospodarza, odpowiedzialnego za atmosferę, w młodzieży mniejszościowej budzić pełne zaufenie do narodu polskiego, tudzież, w konsekwencji, lojalne ustosunkowanie się i chęć współpracy dla dobra wspólnego Państwa. Środki do tego prowadzące to: osłabienie nacjonalizmu młodzieży, podkreślanie i szerokie uwzględnianie problemów gospodarczych, demonstrowanie kultury polskiej i mniejszościowej, uwzględnianie elementów wychowawczych o charakterze międzynarodowym (chór—sport), uwypuklanie czynników, łączących oba narody w przeszłości i teraźniejszości — tudzież jaknajsilniejsze zainteresowanie życiem regjonu i nastawienie do pracy na jego terenie.

U w a g a: W sprawie przyjmowania młodzieży innych narodowości do Świetlic, pożądanem jest pozostawić samodzielność poszczególnym Świetlicom, ze względu na różnice terenowe oraz różne stosunki mniejszościowe w różnych województwach. Na ogół jednakże zaznaczyć należy, że łączenie specjalnie dziewcząt i kobiet różnej narodowości w Świetlicach wpływa dodatnio na złagodzenie antagonizmów.

Ażeby Kierowniczka Świetlicy mogła prowadzić należycie wychowanie państwowo - obywatelskie, stoi przed nią ciężki obowiązek ciągłego samokształcenia i samowychowania. Musi być w stałym kontakcie z życiem współczesnem Polski—musi pamiętać, iż jest dla

młodzieży wzorem obywatela — a w konsekwencji starać się być jaknajlepszą przedstawicielką stosunku obywatela do Państwa. Trudne to i wielkie zadanie. Sił do jego spełnienia niech jej dodaje pamięć na to, iż los wcisnął Polskę między dwa szalejące imperjalizmy, i że w przeszłości, znajdując się w takiej samej sytuacji, Polska upadła, z powodu braku odpowjedniej wartości obywateli.

15.

METODY PRACY W ŚWIETLICACH DLA DOROSŁYCH.

W odróżnieniu od zespołów młodocianych, gdzie charaktery urabiają się i nabierają wyrazu,—w zespołach dorosłych mamy do czynienia z jednostkami, które w pewnym stopniu zdobyły już zdecydowaną postawę wobec życia, wyrażającą się w sumie pewnych wiadomości, przyzwyczajeń, upodobań i poglądów.

Ponieważ terenem naszej pracy świetlicowej mają być miasta i małe miasteczka, ośrodki, skupiającc w sobie duży procent bezrobotnych, uczestniczki naszych świetlic są to najczęściej żony bezrobotnych, matki licznych rodzin, przeważnie znajdujących się pod opieką naszej organizacji. Zarobkowanie kobiet poza domem przybiero coraz szersze kręgi. Kobieta gorzej płatna, niż mężczyzna, dłużej utrzymuje się przy pracy. Do zakresu zajęć kobiety wchodzi obecnie niejednokrotnie i ciężar utrzymania rodziny. Niejednokrotnie ma się doczynienia z organizmami wyczerpanemi, z psy-

chiką buntowniczo i niechętnie nastawioną wobec istniejącego stanu rzeczy, z kobietą złorzeczącą wszystkiemu i wszystkim w odwecie za swój los.

Wieczna troska o grosze na chleb powszedni, na opłacenie mieszkania, na najkonieczniejszy przyodziewek nie pozwala tej pracownicy na luksus myślenia o sobie. Marzenia jej sprowadzają się do chęci odpoczynku i najedzenia się do syta.

Rola Świetlicy w tych zespołach jest olbrzymia. Doświadczenie wykazuje, że frekwencja w Świetlicach dla dorosłych przewyższa frekwencję Świetlic dla młodocianych, dochodząc często do 90%.

Czegóż to dowodzi? Oto Świetlica dla tych utrudzonych i sponiewieranych kobiet jest miejscem wytchnienia i ucieczki przed troską dnia powszedniego. O powodzeniu Świetlicy decyduje tu właściwy stosunek Kierowniczki do zespołu. Trzeba być czujnym, wciąż nastawionym na psychikę człowieka dorosłego, mającego za sobą cały szereg przeżyć i urobionych już sądów. Trzeba uwzględniać jego brak wiary w możliwość nauczenia się czegokolwiek, jego uczucie upokorzenia, jego zadrażnioną ambicję, Trzeba wreszcie stać się ostrożnym i umiejętnym nastawiaczem tego, co uległo wypaczeniu,

Zasadą wszystkich zajęć świetlicowych jest, że mają one służyć masowemu wychowaniu. Sposób realizowania, wykonywania programów pracy, nazywamy metodą. Metoda nie może być ujęta w ścisłe ramy, nie może stać się sztywnym szablonem. Metody pracy należy stale dostosowywać do psychicznych

właściwości i różnych poziomów intelektualnych zespołów.

Praca w Świetlicach dla dorosłych jest żywym udziałem w procesie przebudowy psychiki życia zbiorowego. Jest rozszerzeniem horyzontu myślowego mas, budzeniem w tych masach obywateli Państwa, rozżarzaniem w ich duszach płomienia człowieczeństwa.

Postawa obywatela wobec Państwa winna być pozytywna, aktywna i dobrowolna.

Momentem, przyciągającym do Świetlicy, jest chęć zdobycia konkretnych umiejętności, ułatwiających życie, lub chęć wrażeń, wnoszących odprężenie i urozmaicenie w pasmo jednostajnych, szarych dni.

Praca świetlicowa musi służyć człowiekowi w jego konkretnem życiu, usprawniać go do walki o lepsze jutro. Praca ta musi posiadać wielką przydatność życiową; z tą myślą też należy opracowywać plan i program pracy.

Nie potrzebujemy stawiać przed sobą sztucznych spraw i zamierzeń; sprawy te w naturalny sposób samo życie stawia przed nami, należy je tylko umiejętnie pochwycić i uczynić treścią życia świetlicowego.

Wówczas akcja świetlicowa stanie się czynnikiem usamodzielnienia się zespołu, środkiem do wydobycia jego utajonej energji, pokonania jego nieporadności wewnętrznej

Kierowniczka Świetlicy musi ograniczyć się do współpracy, do współbytowania z zespołem; do roli przyjaźni doradczej, nigdy — mentorskiej.

Autorytet jej nie może być narzucany; musi być dobrowolnie przez zespół przyjęty. Stosunek jej do zespołu musi być rzetelny,

uczciwy, pełen szacunku i życzliwości, a praca musi mieć charakter nie dorywczy lecz ciągły i intensywny.

16.

WYCHOWANIE PAŃSTWOWO-OBYWATELSKIE W ŚWIETLICACH DLA DOROSŁYCH.

Wielka waga Świetlic dla dorosłych

Świetlice dla dorosłych — to typ Świetlic o najważuiejszem znaczeniu wychowawczem dla teraźniejszości Polski. Element bowiem, z którym mamy w nich do czynienia—to ludzie, biorący już udział w życiu publicznem, ludzie tedy wpływający swem życiem i pracą na oblicze współczesnej Polski.

Trudności wychowania państwowo-obywatelskiego w Świetlicach dla dorosłych.

Pod względem kwalifikacyj obywatelskich jest to element, w porównaniu z klientelą świetlic dla młodocianych i młodzieży, daleko mniej wartościowy, bo zdemoralizowany niewolą, wojną i najgorszą wychowawczynią: nędzą. Ponadto, jeśli ryzykownem byłoby twierdzenie, iż dusze młodzieży są białą kartą w dziedzinie wychowania politycznego—to jasną jest rzeczą, że dorośli klijenci Świetlic są bardzo często już członkami tej czy innej partji, tem uparciej nieraz trzymającymi się jej haseł, im mniej je rozumieją.

Wobec tego, praca wychowawcza w Świetlicach dla dorosłych, a w szczególności wychowanie państwowo obywatelskie jest sprawą niezmiernie trudną, lecz jednocześnie niebywale ważną; realizacja tej pracy jest koniecznością państwową.

Nakreślenie dróg wychowania państwowo-obywatelskiego w Świetlicach dla dorosłych musimy poprzedzić próbą charakterystyki psychiki zespołu. I tu znow natrafiamy na bardzo wielkie trudności, wobec braku materjałów naukowych, pozwalających nam zorjentować się w psychice dorosłego analfabety czy półanalfabety, z jakim mamy do czynienia w Świetlicach dla dorosłych. Dzieci z rozmaitych środowisk mniej się różnią psychicznie między sobą, aniżeli dorośli ludzie, u których rozmaitość życia wpływa na daleko idące zróżnicowanie dusz.

Charakterystyka psychikia nalfabety czy półanalfabety.

Intelekt dorosłego człowieka bez wykształcenia, wykazując wiele podobieństwa z umysłowością dzieci, różni się jednakże od niej wyraźnie. Dorosły operuje nietylko, tak jak dzieci, uwagą mimowolną, ale także i dowolną, co przy udzielaniu wiedzy obywatelskiej nie jest bez znaczenia. Jednakże musimy równocześnie pamiętać, że praca, oparta o uwagę dowolną, daleko szybciej i silniej nuży umysłowość człowieka, aniżeli praca przy uwadze mimowolnej, tudzież, że brak przyzwyczajenia do pracy umysłowej to znużenie potęguje.

Element, z jakim mamy do czynienia w Świetlicach, wykazuje brak zdolności spostrzegawczych, oraz przewagę pamięci wzrokowej, która jednakże naogół nie jest ani łatwa ani trwała. Cechuje go skojarzeniowa forma myślenia, brak żywości umysłowej, a w związku z tem skłonność do posługiwania się gotowemi sądami.

Zainteresowania dorosłego analfabety czy półaualfabety są ciasne i słabe. Najwyraźniejsze idą w kieranku pracy zawodowej, ży-

cia praktycznego. Bardzo rzadko zdarzają się zainteresowania szersze, głębsze i bezinteresowne, przyczem częściej u bardzo młodych, mniej u starszych.

Życie uczuciowe tego typu ludzi jest przytępione, reakcja uczuciowa słaba, natomiast wola jest silniejsza, aniżeli u dzieci i młodzieży.

Dodatnią stroną psychiki dorosłego, niewykształconego człowieka jest większy aniżeli u dzieci i młodzieży zasób doświadczeń życiowych, wywołujący większą ilość i jasność pojęć tudzież ostrożność we wnioskowaniu.

W Świetlicach dla dorosłych, prowadzonych przez Z. P. O. K., mamy do czynienia prawie, wyłącznie z kobietami. Musimy tedy specjalną uwagę poświęcić portretowi duchowemu kobiety z proletarjatu i to proletarjatu miejskiego — bo element wiejski wymaga zasadniczo innych metod pracy, a temsamem osobnej instrukcji.

Charakterystyka psychiki kobiet z naszych Świetlic

Klijentki naszych Świetlic rekrutują się głównie z dwojakiego elementu, choć pochodzą z tego samego środowiska. Są to albo robotnice albo żony robotników czy też drobnych rzemieślników. Mimo tożsamości środowiska różnią się te dwa elementy psychicznie bardzo silnie między sobą. Robotnice bowiem, wykazują daleko żywszą umysłowość, daleko wyższy stopień rozbudzenia społecznego. Psychikę zaś żon robotników czy rzemieślników charakteryzuje bierność i kompletny analfabetyzm społeczny. Służba domowa, z którą niekiedy mamy do czynienia w naszych Świetlicach, stanowi element pośredni, co do wartości intelektualnej i społecznej.

Charakteryzując psychikę kobiet w naszych Świetlicach, weźmiemy pod uwagę zespół najniżej stojących pod względem wyrobienia umysłowego i społecznego—wychodząc z zasady, iż dobrawszy odpowiednie drogi na najtrudniejszym terenie, łatwo sobie poradzimy w warunkach bardziej naszej pracy sprzyjających

Pamiętając o tych cechach charakterystycznych umysłowości dorosłego analfabety czy półanalfabety, które powyżej zostały nakreślone — stwierdzić musimy, iż u kobiet, klientek naszych Świetlic mamy do czynienia z jeszcze większą biernością, z kompletnym brakiem szerszych zainteresowań, z jeszcze większą ciasnotą horyzontu umysłowego, niż w środowisku męskiem. Składa się na to ciężkie życie kobiet tych sfer, nieodbiegające daleko od życia niewolnicy. Bieda, nadmierna ilość dzieci, brutalne, przeważnie, traktowanie ze strony męża wywołuje w nich tępotę umysłową, krążenie zainteresowaniami w ciasnem kole garnków, ciąży, dzieci i plotek. I z tego powodu kobiety tych sfer przedstawiają jeszcze mniejszą wartość obywatelską, aniżeli mężczyźni. Dodatnią stroną ich psychiki jest natomiast żywsze, niż u mężczyzn, życie uczuciowe i płynąca stąd łatwiejsza reakcja uczuciowa, oraz niebywała wprost wytrzymałość na ciężkie warunki bytu.

Z powyższych założeń wypływają wyjątkowe trudności realizacji wychowania obywatelskiego, spotęgowane przez fakt, iż nie możemy, wobec warunków życia i pracy na-

szych klijentek, rozłożyć procesu wychowania na szereg lat.

Sposób podawania wiedzy obywatelskiej.

Mimo to, spróbujemy nakreślić linje wytyczne wychowania państwowo-obywatelskiego w Świetlicach dla dorosłych kobiet prowadzonych przez Z. P. O. K.

Punktem wyjścia musi być dla nas duchowy stan posiadania uczestniczek Świetlicy. Musimy zaspokajać ich sformułowaue zainteresowania, ożywiać i znajdować wyraz dla niesformułowanych, powoływać do życia potencjalne zainteresowania. Sformułowane zainteresowania kobiet, nad któremi pracujemy w Świetlicach, krążą wokół gospodarstwa domowego i dzieci. I od tego musimy zacząć wychowanie obywatelskie.

Musimy dać im możność lepszego, wygodniejszego prowadzenia gospoparstwa, lepszego wychowania dzieci. Jeśli zdradzają zainteresowanie w dziedzinie higjeny, rozwijać je musimy stale a konsekwentnie, drogą odpowiednich pogadanek i celowo zorganizowanych konkursów czystości czy kulturalnego urządzania wnętrz. W wypadku kompletnego braku zainteresowania w tej dziedzinie, musimy je obudzić, wykazując wielką wagę i znaczenie podniesienie higjeny życia domowego i higjeny naszych miasteczek dla drowia fizycznego ogółu mieszkańców Polski. Równocześnie rozbudzimy w nich ambicję dojścia do poziomu dobrej gospodyni, dobrej matki, czujnej strażniczki ogniska domowego. Drogą rzucenia tych ich obowiazków na ekran szerszego, państwowego życia (wartość indywidualnych gospodarstw w gospodarce państwowej, wartość dobrze, fizycznie i duchowo

wychowanego dziecka dla narodu i Państwa) wprowadziemy je w kontakt z zagadnieniami życia Państwowego.

Z tej kolejności dróg wychowawczych, wynika konieczność jak najściślejszej współpracy na terenie naszych Świetlic dla dorosłych dwóch referatów: Wychowania Polityczno-Obywatelskiego i Spraw Kobiecych. Musiemy bowiem rozbudzić w kobietach tych człowieka, dać im świadomość ich roli i znaczenia w życiu społecznem i państwowem, doprowadzając je tą drogą do zrozumienia spraw państwowych z jednej strony, a konieczności udziału w nich kobiet przez równouprawnienie polityczne — z drugiej. Cała zaś nasza praca nad niemi i z niemi musi zmierzać w kierunku wydobycia z nich drzemiących zdolności i wartości.

Licząc się z właściwościami ich intelektu i z typem ich życia, nie możemy obciążać ich zbyt wielkim materjałem z dziedziny wiedzy obywatelskiej. Pamiętając o ich emocjonalnem nastawieniu, początkowo kładziemy wielki nacisk na wyrobienie w nich należytej postawy obywatelskiej i postępowania obywatelskiego, używając wiedzy obywatelskiej jako środka pomocniczego. Podając ją, mamy na celu przedstawienie wartości i znaczenia Państwa, tudzież płynących stąd korzyści dla życia indywidualnego. Aktualizacja jest tu jeszcze silniejszym nakazem, aniżeli w Świetlicach dla młodzieży i dla młodocianych — a wprowadzenie w zrozumienie współczesnego politycznego życia—koniecznością państwową. Pamiętajmy, iż o ile my tego nie uczynimy — zatroszczą się o to inne czynniki,

niezawsze dodatnie i po linji interesu Państwa kroczące.

Uwzględniając braki intelektu naszych kobiet w. Świetlicach, musimy wyprowadzać z tychże braków konsekwencje w metodzie podawania wiedzy obywatelskiej.

Pomimo, że dorosły człowiek operuje uwagą dowolną, musimy głównie liczyć na uwagę mimowolną, wybierając kwestje, wiążące się z zainteresowaniem kobiet w naszych Świetlicach i podając je w interesującej formie. Przykład: korzystając z 50-lecia śmierci Matki Marszałka Piłsudskiego, wykazać z jednej strony rolę Matki w życiu człowieka— z drugiej znaczenie Marszałka w życiu Państwa. Uzyskujemy tą drogą możliwość rozbudzenia w nich ambicji zostania dobrą matką — oraz zainteresowanie życiem centralnej w losach Państwa postaci.

Pamiętając, że w wieku dojrzałym przeważa pamięć wzrokowa, opieramy podawanie wiedzy obywatelskiej, w miarę możności, na wrażeniach wzrokowych (ilustracje, pokazy, filmy, przeźrocza). Wobec słabej pamięci staramy się jak najmniej ją obarczać, doprowadzając natomiast do dokładnego zrozumienia zagadnień, które poruszamy.

Kształcenie postawy i postępowania obywatelskiego w Świetlicach dla dorosłych.

Postawę i postępowanie obywatelskie kształciemy na tle życia w Świetlicy, na tle życia kobiet w ich domu — wreszcie staramy się wprowadzić je po odpowiedniem przygotowaniu do szkoły obywatelskiej, jaką jest praca w naszej organizacji. Przez uczestnictwo w akcjach, które prowadzi Z. P. O. K. (gwiazdka, dożywianie dzieci, półkolonje, kolonje) wprowadzamy je, jaknajprędzej, w praktykę obywatelską, starając się możliwie szybko przekształcać je z konsumentek we współpracowniczki. Pracując jednakże z niemi, jak równe z równemi, musimy stale pamiętać, iż jesteśmy wychowawczyniami a one wychowankami, a w konsekwencji: służyć powinnyśmy im wzorem i przykładem ideologji Z. P. O. K.

Jeśli idzie o formy pracy, to wiele rzeczy przewidzianych w Świetlicach dla młodzieży, można i trzeba zastosować przy prowadzeniu Świetlic dla kobiet dorosłych. Nie wolno nam jednak zapominać, iż podstawową zasadą pracy świetlicowej jest liczenie się z psychiką zespołu, a psychika i zainteresowania kobiet dojrzałych różnią się od tych, jakie spotykamy u młodzieży. Wobec tego, w tym wypadku, punkt wyjścia musi być inny.

Zarówno w Świetlicach dla młodzieży jak i w Świetlicach dla kobiet dorosłych dążyć musimy do stworzenia zespołu i do wywołania w nim odpowiedniej atmosfery. Rola i cechy Kierowniczki muszą być również te same. Różnica zajdzie jednak w doborze zajęć, które w innej kolejności wprowadzać będziemy. Kobiety najłatwiej pociągnąć i zainteresować: a) robotami ręcznemi, b) sprawami związanemi z gospodarstwem domowem, c) z wychowaniem dzieci.

To też przedewszystkiem tworzyć będziemy koła, tym pracom poświęcone. Koła Pracy, prowadzące roboty ręczne, są już na terenie Związku bardzo rozpowszechnione, one to mogą stać się zaczątkiem Świetlicy, która przy umiejętnem kierownictwie stop-

niowo rozwijać się będzie. W czasie robót, prócz głośnego czytania, powoli wprowadzać można wspólne śpiewy chóralne, deklamacje, czytanie utworów djalogowanych na głosy i t. p. Przy robotach zjawi się potrzeba rysunków, potrzeba podniesienia poziomu artystycznego; tworzymy więc kółko, które może zaprenumerować sobie pismo artystyczne i stamtąd czerpać dla swej pracy obfity materjał, jak również krzewić oryginalną twórczość.

Proponujemy stworzenie kółka gospodarstwa domowego, które znów mogłoby zaprenumerować specjalne pismo, organizować próby i pokazy, a nawet dłuższe kursy, prowadzone, bądź przez którąś z naszych członkiń, bądź też przez fachową instruktorkę.

Dalej możemy też pokusić się o stworzenie kółka pedagogicznego, gdzie czyta się pisma i książki pedagogiczne, gromadzi się życiowe przykłady, omawia się je, rozpatruje i wysnuwa praktyczne wnioski.

Oczywiście, każde z tych kółek dzieli się rezultatami swoich zdobyczy z całym zespołem członkiń Świetlicy, Koło gospodarstwa domowego, kursy czy pokazy prowadzi dla wszystkich; koło pedagogiczne również dla wszystkich wygłasza pogadanki ze swej dziedziny i t. p.

W ten sposób wprowadzać można, podobnie, jak w Świetlicy dla młodocianych, różnorodne nowe kółka, czy to miłośników kwiatów, czy książki, czy kółko literackie lub samokształceniowe, oczywiście, o ile w zespole naszych członkiń znajdą się chętne kandydatki i o ile jest właściwa Kierowniczka.

Tak prowadzona praca na terenie Świetlic ma tę dobrą stronę, że Kierowniczce, która musi być, oczywiście, za całość pracy odpowiedzialna i czuwać nad wytworzeniem odpowiedniego zespołu, dopomagać może cały szereg osób, z których każda ma pole do skorzystania ze swych uzdolnień, należytego rozwinięcia ich i oddania na usługi prowadzonego przez siebie kółka.

Załącznik № 1. *Wzór listy kandydatów:*

Data zgłosze do Swiet.	Imię i Nazwisko	Adres	wiek	Uwagi	Decyzja
5.12.br.	Anna Białówna	Mickiewicza 1	16	Wykazała duże zainteres. Świetl.	Przyjęta w dn. 19.7.
10.12.br.	Janina Żwirska	Warszawska 3	17	Część Świetlicy sprzeciwia się jej przyjęciu. Przedłużyć okres kand. na 2 tyg.	Przyjęta w d.10.1.34
15.7.b.r.	Zofja Bielecka	Warszawska 3	18	Po dniu zgłoszenia nie przyszła więcej. Sprawdzić.	Nie przyjęta. 30. 8

Załącznik № 2. *Karta Ewidencyjna członka Świetlicy.*

Imię i nazwisko	Wiek	Charakterystyka ogólna członka	Udział w życiu Świetlicy	Uwagi

Załącznik Nr. 3.

Kwestjonarjusz sprawozdawczy

ŚWIETLICA *dla dziewcząt*

Z. P. O. K. *w Bielsku*

SPRAWOZDANIE ZA OKRES *od 1 listopada do 1 grudnia 34 r.*

1. Ilość członków? *30*
   przybyło? *5*
   ubyło? *1*

2. Ilość zebrań Świetlicy? *4*

3. Ilość obecnych na poszczególnych zebraniach? *21, 28, 25, 29.*

4. Programy zebrań? *5.XI—Sprawy organizacyjne. Pogadanka—„Dawne obchody zaduszne w Polsce", gry ruchowe. Próba chóralnej deklamacji na 11 list. Śpiew. (Inne zebrania podać w podobny sposób)*

5. Ilość zebrań kółek i jakich? *4 zebr. kółka robót ręcznych—trykotarstwo.*

6. Co wykonano na kółkach? *wykończono 2 dżempry, reszta w robocie.*

7. Ilość godzin chóru i nowe piosenki? *4 godz. Nad Wisłą czuwa Straż i Chór— na dzień 11 listop., oraz 2 kolendy.*

8. Zabawy?—

9. Przedstawienia? *3 próby Jasełki.*

10. Wycieczki?—*Zwiedzanie cmentarza wojennego, złożenie wieńców w dn. 1.XI.*

11. Ilość wypożyczanych książek? *60.*

12. Ilość wypożyczających? *18.*

13. Inne imprezy? *udział w święcie niepodległości 11 Listopada.*

14. Charakterystyka okresu? *uczestniczki zaczynają zżywać się między soba i ze Świetlicą. Bardzo czynnie brały udział w przygotowaniu Święta Niepodległości. Wybrały kronikarkę i skarbniczkę. Nastrój b. dobry.*

Podpis Kierowniczki

X. X.

Załącznik Nr. 4

TYDZIEŃ ŚWIETLICOWY

Przykład 1

Świetlica dla dziewcząt

Poniedziałek —

Wtorek — godz. 6—9. Zebranie całej Świetlicy. Program patrz „Wieczór Świetlicowy".

Środa — Zebranie kółka samokształceniowego. Zmiana książek w bibljotece.

Czwartek — Roboty ręczne.

Piątek — Chór. Zmiana książek w bibljotece.

Sobota — Wolny dzień.

Niedziela — Wycieczka, zwiedzanie lub wiecz.

Przykład 2

Świetlica koedukacyjna

Poniedziałek — Roboty ręczne dziewcząt
Wtorek — Zebranie całej Świetlicy
Środa — Roboty ręczne chłopców
Czwartek — Kółka samokształceniowe
Piątek — Chór. Zmiana książek w bibljotece
Sobota — Roboty ręczne chłopców i dziewcząt
Niedziela — Wycieczka, zwiedzanie iub wieczornica.

Przykład 3

Swietlica dla kobiet

Poniedziałek — Poradnia prawna i lekarska
Środa — Zebranie całej Świetlicy
Piątek — Roboty ręczne
Niedziela — Raz na miesiąc—herbatka towarzyska.

Załącznik Nr. 5

ROK ŚWIETLICOWY

Kalendarzyk zajęć i uroczystości.

Sierpień—przygotowanie, odświeżanie, względnie, remont lokalu Świetlicowego.

Wrzesień—rozpoczęcie pracy świetlicowej (rekrutacja nowych członków, reorganizacja zespołów, tworzenie nowych zespołów).

Październik — Ustalenie projektu obchodu święta 11 Listopada—W końcu miesiąca przypada dzień propagandy oszczędności.

Listopad—Dzień 11 Listopad—święto odzyskania niepodległości. Dzień 29 Listopada — rocznica powstania listopadowego. (Mogą być połączone w jeden obchód)
Rozpoczęcie przygotowań do jasełki.

Grudzień— Gwiazdka, choinka.

Styczeń—Odegranie jasełki.
Rocznica powstania styczniowego.

Luty — Dzień 1 luty — Imieniny Prezydenta Mościckiego.
Zabawa karnawałowa.

Marzec—Dzien 19 marca—Imieniny Marszałka Piłsudskiego.

Kwiecień—Wielkanoc.
Święto wiosny.

Maj—Dzień 3 Maja—Święto Narodowo.
Zielone Święta—wycieczka.
Tydzień Dziecka.
Uroczyste zakończenie roku świetlicowego

Czerwiec— Wycieczki, zajęcia na boisku,
Lipiec — obozy,
Sierpień — kolonje.

Załącznik 6.

ŚWIETLICOWY TYDZIEŃ

Trzy Swietlice w jednym lokalu.

	Niedziela	Poniedziałek	Wtorek	Środa	Czwartek	Piątek	Sobota
Świetlica dla dziewcząt				Roboty ręczne dla dziewcząt z obu swietlic		Zebranie Świetlicy dziew Chór męski. Zmiana książek.	
Świetlica dla kobiet		Roboty ręczne dla kobiet Poradnia dla kobiet		Zebranie Świetlicy.			
Świetlica koedukacyjna			Zebranie Świetlicy koedukacyjnej Zmiana książek		Roboty ręczne chłopców		Roboty ręczne chłopców Chór chłopców Zmiana książek
Zajęcia wspólne	Przed połud. zwiedzanie. Po południu chór mieszany. wieczornica	Zebrania kółek			Zebrania kółek		

Załącznik № 7

WYKAZ ZAJĘĆ SWIETLICOWYCH

Zabawa i sport	Sztuka	Prace amatorskie	Przyroda	Samokształcenie	Spółżycie społeczne
Gry ruchowe w salach.	Śpiewy jednogłosowe.	Introligatorstwo	Wycieczki podmiejskie.	Bibljoteki	Spółdziałanie w zabawach i pracach
Gry ruchowe na boiskach.	Chóry 2, 3, 4 — głosowe.	Batik	Wycieczki po kraju.	Czytelnie	Udział w organizacji Świetlicy, wycieczek, kolonij, przedstawień
Gimnastyka	Orkiestry	Roboty z rafji.	Obozy letnie.	Wspólne czytanie	Organizacja przyjęć dla rodziców, herbatek, choinek, wieczorków i t. p.
Lekka atletyka	Deklamacje i recytacje chóralne	Hafty	Kolonje wypoczynkowe.	Referaty.	Zebrania delegatów świetlicowych.
Sporty	Czytania literackie	Krój i szycie	Kółka krajoznawcze.	Dyskusje.	Udział w pracach między - świetlicowych
Zabawy towarzyskie.	Wieczory artystyczne.	Radjoamatorstwo	Hodowanie roślin.	Kółka specjalne (społeczne, historyczne, literackie i t. p.)	Samorząd Świetlicowy.
Zabawy na wycieczkach i kolonjach.	Pantominy	Fotograja		Pisemka świetlicowe.	Wzajemne odwiedzanie się Świetlic.
Gry myślowe (szachy, warcaby).	Widowiska amatorskie.	Gotowanie			Samodzielne prowadzenie Świetlic
	Wycieczki do teatrów, na koncerty, do muzeów.	Zdobnictwo.			Współżycie z pracownikami świetlicowymi.
	Rysunki	Udział w pracach dekoracyjnych.			
	Pogadanki, dyskusje z dziedziny sztuki.				
Rytmika					
Plastyka					
Dramatyzacje					
Tańce					
Uroczystości świetlicowe					

Tabelka ta, zestawiona przez inną organizację, nie wyczerpuje wszystkich możliwości Swietlic Z.P.O.K., jak też z drugiej strony nie może, ani nie musi być w całości stosowaną. Każda Kierowniczka Świetlicy winna wprowadzić w życie plan własny, odpowiadający lokalnym warunkom pracy. Tabelka powyższa może jej służyć kn pomocy.

Załącznik Nr. 8

Karta ewidencyjna Świetlicy dla dorosłych

Z. P. O. K. w ....

1. Imię i Nazwisko.
2. Adres.
3. Data urodzenia.
4. Zawód (i wykształcenie)
5. Obecne zajęcie.
6. Czy należał(a) do jakiej organizacji.
7. Data wstąpienia do Świetlicy i wystąpienia.

8) Ogólna charakterystyka.
9) Udział w życiu Świetlicy.
10) Uwagi.

WYDAWN...

Do nabycia w ...
Warszaw...

SPIS WYDAWNICTW

1) M. Dąbrowska „Codzienna praca” Cena zł. 1.—
2) N. Samotyhowa „Potrzeba kultury i piękna w dzisiejszem życiu Polski” . . . 1.—
3) J. Strzelecka „Cele i zadania wychowawcze teatru dla dzieci i młodzieży” . . . 1.—
4) H. Krahelska „Praca młodocianych a opieka społeczna” . . . 1.—
5) Z. Moraczewska „Związek Pracy Obywatelskiej Kobiet” . . . 1.—
6) Instrukcja w sprawie zakładania żłobków dziennych . . . 0.50
7) Instrukcja w sprawie zakładania przedszkoli . . . 0.50
8) Dr. Gromski „Stacja Opieki nad Matką i Dzieckiem” . . . 3.—
9) Almanach Spraw Kobiecych . . . 2.—
10) Zofja Ostromęcka „Rozmowa Jagny z Marysią” . . . 0.10
11) Pocztówka z odznaką Związku . . . 0.10
12) Życiorys ś. p. Michaliny Mościckiej . . . 1.50
13) Portret ś. p. Michaliny Mościckiej . . . 1.50
14) Odznaka Z. P. O. K. srebrna . . . 3.—
„ ze stopu . . . 1.—
15) Anna Szelągowska. Międzynarodowe organizacje kobiece . . . —.50
16) Helena Witkiewicz Mokrzycka. Dziecko a służba Społeczna . . . —.30

Na książkach Paniom Referentkom odstępujemy 10 proc. rabatu.